

Rapport 2006:25 R

Uppföljning av Högskoleverkets
ämnes- och programutvärderingar
år 2000 och 2001

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar år 2000 och 2001

Utgiven av Högskoleverket 2006

Högskoleverkets rapportserie 2006:25 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Eva Åström**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, maj 2006

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Förord	5
Inledning	7
Uppföljning av de nationella ämnes- och programutvärderingarna	7
Uppföljningsfrågorna	7
Sambandet mellan utvärdering och åtgärd	8
Sammanfattande analys av årets uppföljningar	9
Utvärderingarna har stimulerat utvecklingsarbete	9
Bedömningarnas inriktning	12
Grundutbildningens innehåll och genomförande	14
Forskarutbildningens innehåll och genomförande	17
Lärarna har uppmärksamats av alla	20
Fokus på samverkan har fått effekter	22
Intern organisation och ansvarsfördelning	23
Kvalitetsarbetet är viktigt – ibland	24
Datavetenskap och datalogi	25
Positivt gensvar på utvärderingen	25
Bedömningar och rekommendationer till ämnena	25
Institutionernas reaktioner	27
Företagsekonomi	31
Lokal och nationell genomlysning har stimulerat utveckling	31
Bedömningar och rekommendationer till ämnet	31
Institutionernas reaktioner	33
Latin, grekiska och nygrekiska	37
Resursförstärkning och stärkt samverkan	37
Bedömningar och rekommendationer till ämnena	37
Institutionernas reaktioner	39
Lingvistik och teckenspråk	43
Stärkt samverkan och förbättrat kvalitetsarbete	43
Bedömningar och rekommendationer till ämnena	43
Institutionernas reaktioner	45
Matematik	49
Stärkt samverkan och många åtgärder inom grundutbildningen	49
Bedömningar och rekommendationer till ämnet	49
Institutionernas reaktioner	51
Medie- och kommunikationsvetenskap	55
Stöd för ett ämne som utvecklas	55
Bedömningar och rekommendationer till ämnet	55
Institutionernas reaktioner	57

Nationalekonomi	61
Internt utvecklingsarbete har stimulerats	61
Bedömningar och rekommendationer till ämnet	61
Institutionernas reaktioner	63
Svenska/nordiska språk	67
Nationell ämneskonferens har kommit till stånd	67
Bedömningar och rekommendationer till ämnet	67
Institutionernas reaktioner	69
Teologiska och religionsvetenskapliga ämnen	73
Reflektion och öppnare attityd	73
Bedömningar och rekommendationer till ämnena	73
Institutionernas reaktioner	75

Förord

Uppföljningen av Höskoleverkets nationella ämnes- och programutvärderingar har dubbla syften.

Till att börja med utgör den en central del i den utvärderingsmodell som verket tillämpar, och ingår därigenom i utvärderingsprocessen. Genom att undersöka vilka åtgärder som utvärderingarna resulterat i bidrar Höskoleverket med ytterligare kunskap om kvaliteten i de utvärderade utbildningarna och om den utveckling som pågår i landet.

Uppföljningarna har även ett internt syfte. De ger underlag till Höskoleverkets arbete med att utveckla de nationella utvärderingarna. I synnerhet under år 2006, när planeringen av nästa sexårscykel av kvalitetsutvärderingar pågår som mest intensivt, är den kunskap som uppföljningarna ger värdefull. Här ges bland annat stöd för verkets planer på lärosätesgranskningar och ökat fokus på resultat- och effektmätning, samtidigt som gränserna för vårt utvärderingsmandat problematiseras.

Uppföljningsresultaten bekräftar att den utvärderingsmodell som hittills använts har fungerat bra. Med hjälp av denna har centrala problem inom grund- och forskarutbildning uppmärksammas. Exempelvis har behovet av samverkan och profilering men också koncentration betonats i utvärderingarna. Många exempel på goda samverkansinitiativ redovisas i uppföljningsvaren. Svaren tyder emellertid också på att incitament för bred och fördjupad samverkan saknas, en iakttagelse som Höskoleverket gjort även i andra sammanhang.

Vissa delar av institutionernas kvalitetsarbete har utvecklats, framför allt rutinerna för kursvärdering verkar ha skärpts. Däremot genomförs inte de systematiska uppföljningar av tidigare studenter som rekommenderades i flera utvärderingar, och som även Höskoleverkets styrelse har förordat i en skrivelse till regeringen.

Även lärarsituationen har lyfts fram. Utvärderingarna har tydliggjort bristen på disputerade lärare inom flera ämnen, lärarnas begränsade forskningsutrymme och den ofta hårda arbetsbelastningen. I uppföljningen har institutionerna redovisat många lyckade insatser för att stärka lärarresursen, men även exempel på hur framför allt bristande ekonomiska resurser lett till att situationen är oförändrat ansträngd.

Höskoleverkets styrelse har tidigare i år uppmärksammat regeringen på hur den pressade ekonomiska situationen tvingar universitet och högskolor till rationaliseringar som får effekter på kvaliteten i det högre utbildningen.

Höskoleverket, maj 2006

Sigbrit Franke
Universitetskansler

Inledning

Uppföljning av de nationella ämnes- och programutvärderingarna

Högskoleverket genomför under åren 2001–2006 nationella ämnes- och programutvärderingar av alla högskoleutbildningar i landet som leder till generella examina eller yrkesexamina. Utvärderingarna utförs i enlighet med en internationellt beprövad utvärderingsmodell som består av tre delar: självvärdering genomförd av institution eller motsvarande, extern bedömning samt uppföljning.

Varje utvärdering följs upp i sin helhet vid två olika tillfällen. Ungefär tre månader efter att respektive utvärderingsrapport publicerats anordnar Högskoleverket en s.k. återföringskonferens för att samla in institutionernas omedelbara reaktioner. Tre år senare genomförs skriftliga uppföljningar för att undersöka vilka eventuella åtgärder som utvärderingarna lett till på lite längre sikt.¹ Ett annat syfte med uppföljningarna är att ge underlag till Högskoleverkets interna arbete med att utveckla de nationella utvärderingarna.

I den här rapporten avrapporteras treårsuppföljningen av de ämnen och ämnesområden som utvärderades under 2000 och 2001. Dessa är:

- Datavetenskap och datalogi
- Företagsekonomi
- Latin/grekiska/nygrekiska
- Lingvistik och teckenspråk
- Matematik
- Medie- och kommunikationsvetenskap
- Nationalekonomi
- Svenska/nordiska språk
- Teologiska och religionsvetenskapliga ämnen

Uppföljningen omfattar därmed 219 granskningar, grund- och forskarutbildningar sammanräknade.

Uppföljningsfrågorna

Det huvudsakliga syftet med treårsuppföljningarna är att undersöka hur institutionerna har hanterat de rekommendationer och förslag till förbättringar som utvärderingarna utmynnade i samt vilka eventuella övriga effekter som utvärderingarna haft.

---

1. En tredje form av uppföljning sker vid de institutioner som får sin examensrätt ifrågasatt. För att få behålla examensrätten ska dessa institutioner inom ett år redovisa hur de åtgärdat de brister som ledde till ifrågasättandet.

Samma frågor har ställts till alla institutioner:

- Beträffande de synpunkter och rekommendationer som i utvärderingsrapporten riktas *specifikt* till ert lärosäte:
  - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni tagit fasta på?
  - Varför just dessa?
  - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni inte tagit fasta på?
  - Varför just dessa?
- Beträffande de *generella* synpunkter och rekommendationer som i utvärderingsrapporten riktas till ämnet:
  - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni tagit fasta på?
  - Varför just dessa?
  - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni inte tagit fasta på?
  - Varför just dessa?
- Vilka effekter ser ni att utvärderingen har haft på er institution och/eller på ert ämne?

Svaren har sammanställts och redovisas ämnesvis. Någon individuell uppföljning vid enskilda institutioner sker inte.

I och med att frågorna ställs till ämnesföreträdare på institutionsnivå kommer även den bild som ges av utvärderingarnas effekter att i första hand reflektera ett institutionsperspektiv.

Sambandet mellan utvärdering och åtgärd

Att uppskatta resultat av komplexa insatser i komplexa miljöer är oerhört svårt, och att dessutom på ett trovärdigt sätt mäta resultaten på längre sikt gör uppgiften i princip omöjlig.

Översatt till Högskoleverkets utvärderingar och denna rapport innebär detta att vi valt att vara försiktiga med uttalanden om vilka resultat eller effekter som de nationella ämnesutvärderingarna har haft. I rapporten redovisas i första hand vilka åtgärder som man genomfört på institutionerna i linje med Högskoleverkets utvärderingar, antingen som en direkt konsekvens av de rekommendationer som givits, eller i alla fall i enlighet med utvärderingsresultaten.

Sammanfattande analys av årets uppföljningar

Utvärderingarna har stimulerat utvecklingsarbete

Väntade och legitima utvärderingsresultat

De nationella ämnesutvärderingar som Högskoleverket genomförde under år 2000 och 2001 verkar i allmänhet ha fångat ämnens problematik och styrkor väl. Både de generella rekommendationer som bedömargruppen gett till respektive ämne, och de specifika rekommendationerna till respektive institution, beskrivs i uppföljningssvaren som mer eller mindre väntade och har bara i undantagsfall varit svåra att acceptera.

Rekommendationerna verkar dessutom ha legat i linje med den Bolognaanpassning av grund- och forskarutbildning som pågår på många håll.

Det interna utvecklingsarbetet har stimulerats

En majoritet av institutionerna betonar att de haft god nytta av utvärderingen i det egna utvecklingsarbetet. I synnerhet arbetet med självvärderingarna har lett till reflektion och diskussioner. Som särskilt positiva framstår de institutioner som deltog i utvärderingarna av datavetenskap och datalogi och medie- och kommunikationsvetenskap (MKV).

Det har varit värdefullt att kunna jämföra sig med andra, framhålls framför allt i utvärderingarna av stora ämnen och ämnen som antingen är relativt nya eller har en mångvetenskaplig karaktär, t.ex. nationalekonomi, företagsekonomi, datavetenskap/datalogi och MKV. För lärare och forskare som är verksamma inom ämnen som är spridda till många institutioner är det svårt att skaffa sig nationell överblick, och för andra som arbetar inom ämnesmiljöer som håller på att byggas upp och har innehållsliga kopplingar till andra discipliner är det värdefullt med inspiration utifrån. "Utvärderarna såg ett par risker med vårt sätt att arbeta och förhålla sig till vår långsiktiga finansiering som vi kanske borde ha tagit på än större allvar redan då, vilket visar på värdet av fågel- och utifrånperspektiv i en sådan här utvärdering", sammanfattar en av de miljöer som ingick i MKV-utvärderingen.

Enstaka institutioner efterlyser fler internationella jämförelser. I tider av Bolognaanpassning kan sådana vara användbara.

Utvärderingarna har även använts för att stärka ämnets villkor inom enskilda lärosäten, framgår av uppföljningarna av latin/grekiska/nygrekiska, matematik, nationalekonomi och svenska/nordiska språk. Utvärderingsresultaten har gett argument och tyngd i interna diskussioner om t.ex. resursfördelningen till ämnet eller om dess organisatoriska förutsättningar.

Ibland kan det dock vara svårt att veta om de förändringar som beskrivs i uppföljningssvaren verkligen orsakats av utvärderingen, menar flera institutio-

ner. Förändringar skulle sannolikt ha genomförts även utan Högskoleverket. De nationella utvärderingarna har inneburit en genomlysning som i sin tur gett kraft åt, påskyndat eller gett underlag till insatser, varav några förr eller senare kanske skulle ha ägt rum i alla fall.

I enstaka uppföljningsvar, totalt cirka 20, ifrågasätts om vinsterna med utvärderingarna motsvarat de kostnader och det arbete som de inneburit.

Sambandet mellan den nationella och den lärosätesspecifika bilden

I allmänhet har bedömargruppernas generella analys av ämnet på nationell nivå och analyserna av ämnets villkor vid enskilda lärosäten överensstämmt väl. Den nationella bilden och de styrkor och svagheter som identifierats i denna har fungerat som en sammanfattande beskrivning av de förhållanden som råder vid enskilda institutioner.

Uppföljningarna tyder på att institutionerna i första hand tagit fasta på rekommendationer som framförts både i de generella och i de specifika analyserna.

Liten skillnad mellan bedömning och rekommendation

I utvärderingsrapporterna har i allmänhet sex olika typer av värderande omdömen formulerats: bedömargruppens *bedömning* och *rekommendationer* till respektive lärosäte,² bedömargruppens *generella bedömning* och *rekommendationer* till ämnet, Högskoleverkets *beslut* och Högskoleverkets *reflektioner*. Endast Högskoleverkets beslut är tvingande. Övriga omdömen har det stått institutionerna fritt att bortse ifrån.

Uppföljningen visar emellertid att inte bara rekommendationerna har följts. Även många av bedömargruppernas och Högskoleverkets övriga omdömen, som inte formulerats som rekommendationer, ser ut att ha lett till åtgärder. Institutionerna har inte alltid gjort skillnad på bedömning och rekommendation.

Få ifrågasatta examensrätter

Av de drygt 200 grund- och forskarutbildningarna som utvärderades under år 2000 och 2001 ifrågasattes examensrätten vid endast åtta, fyra inom forskarutbildningen och fyra inom grundutbildningen.³ Inom forskarutbildningen riktades samtliga ifrågasättanden mot de klassiska språken, dvs. latin, grekiska och nygrekiska och motivet var i samtliga fall den bristande lärarresursen. De grundutbildningar som ifrågasattes hörde hemma inom företagsekonomi, nationalekonomi, lingvistik (allmän språkvetenskap) och svenska/nordiska

---

2. I en av utvärderingarna formulerades inga lärosätesspecifika rekommendationer. Här talas endast om "Bedömargruppens kommentarer".

3. I vissa av de beslut som Högskoleverket fogade till ämnes- och programutvärderingarna under år 2000 och 2001 utfärdades s.k. *allvarliga anmärkningar* istället för eller vid sidan av ifrågasättanden av examensrätt. Dessa innebar en mildare form av kritik som skulle följas upp inom ett år. Systemet med allvarliga anmärkningar övergavs från och med år 2002.

språk. Här berodde bedömargruppernas ifrågasättanden på bristande lärarresurser vid två institutioner, bristande forskningsanknytning vid en tredje och ämnesmässigt låg nivå vid en fjärde.

Lärosätena har vidtagit adekvata åtgärder

Efter att ha fått sina examensrätter ifrågasatta har samtliga lärosäten genomfört de förbättringar som Höskoleverket och sakkunniga betraktade som nödvändiga. Lärarresursen har stärkts vid de institutioner där denna ansågs otillräcklig; fler lärare har anställts, tjänsternas omfång har utökats och lärar-kompetensen har höjts genom forskarmeritering. Ett av ämnena uppger att man genom omorganisation fått bättre förutsättningar än tidigare att utnyttja lärare från andra närliggande ämnen för undervisningsmoment som avser t.ex. forskningsmetodik och handledning. Man har även genom intern omfördelning av administrativa uppgifter frigjort kapacitet inom lärarkåren för undervisning. Av de handlingsplaner som kommit in efter varnade utbildningar i latin/grekiska/nygrekiska ser sakkunniga och Höskoleverket särskilt positivt på att lärosätena kommit igång med samverkan som ett sätt att kompensera ämnernas små resurser.

Samtliga ifrågasättanden återkallades efter ett år och inga examensrätter drogs in. Däremot lades ett par utbildningar ner efter utvärderingen. Vid Göteborgs universitet upphörde ämnet nygrekiska som självständigt ämne.

Alla rekommendationer har inte följts av handling

Att institutionerna instämt i bedömarnas och Höskoleverkets analyser har inte alltid inneburit att de också handlat utifrån dessa. Av uppföljningssvaren att döma har de flesta av bedömargruppernas rekommendationer följts, men inte alla.

Institutionerna verkar i första hand ha tagit fasta på de relativt enkla förslagen, dvs. de som varit förhållandevis billiga att följa och som krävt en mer begränsad arbetsinsats från lärare och övriga anställda. I svaren redovisas i första hand insatser som kunnat skötas inom ramen för ordinarie verksamhetsutveckling.

Reaktionerna på andra typer av rekommendationer har varit mer blandade. Förändringar som förutsatt att aktörer utanför själva ämnesmiljön eller institutionen ska medverka, har inte alltid kommit till stånd. I några utvärderingar har t.ex. ämnets organisatoriska förutsättningar inom det egna lärosätet ifrågasatts och bedömarnas förslag på åtgärder har då inte sällan påverkat andra institutioner eller fakulteter, och krävt insatser från lärosätets centrala ledning. I de här fallen är det inte ovanligt att interna överväganden och regelverk spelat större roll än Höskoleverkets utvärderingar, bland annat eftersom dessa var för sig enbart tagit hänsyn till förutsättningarna för enskilda ämnen.

Inte heller rekommendationer som krävt medverkan från aktörer utanför det egna lärosätet, främst andra universitet och högskolor, har alltid lett till handling. I samtliga utvärderingar har t.ex. bedömargrupperna och Hösko-

leverket uppmanat till satsningar på nationell samverkan. Dessa rekommendationer verkar i första hand ha lett till att enskilda institutioner inlett eller förstärkt sin samverkan med andra enskilda institutioner, inte sällan på initiativ av enskilda personer eller grupper. Mer utbredda samverkanslösningar, som omfattat flera lärosäten och varit av generell betydelse för ämnena, har inte kommit till stånd lika ofta. Det har inte funnits tillräckliga incitament för breda gemensamma satsningar. Högskoleverkets och bedömaregruppernas uppmaningar har inte alltid vägt tillräckligt tungt.

Ett annat skäl till varför vissa rekommendationer inte följts är att institutionerna inte ansett sig ha råd. Kostnadskrävande rekommendationer verkar snarare ha uppfattats som provocerande i de tider av ekonomisk åtstramning som institutionerna befunnit sig i.

Enskilda institutioner har avstått från åtgärder eftersom man velat vänta på beslut inom ramen för den pågående Bologna-processen, t.ex. avseende den nya examensordningen.

Slutligen har även sättet att formulera rekommendationerna spelat roll. Alltför specifika och detaljerade värdeomdömen har ibland blivit fel i sak, medan alltför allmänna formuleringar blivit svårbegripliga.

Bedömningarnas inriktning

Rekommendationerna har siktat på lägstnivån

I utvärderingsrapporternas beskrivande delar lyfts i allmänhet både styrkor och svagheter i utbildningarna fram. Goda exempel förekommer ofta. Men de bedömningar och rekommendationer som formulerats med utgångspunkt i beskrivningarna har nästan alltid avsett svagheter i verksamheten och förslag på åtgärder för att hantera dessa. Rekommendationerna har på så sätt kommit att handla om att definiera och höja verksamhetens lägstnivå. I de ifrågasättanden av examensrätt som Högskoleverket beslutat om på basis av bedömaregruppens rekommendationer har en ribba lagts för lägsta acceptabla utbildningskvalitet.

Mer förutsättningar och process än resultat

Som underlag för institutionernas självvärderingar har anvisningar och en s.k. självvärderingsmanual arbetats fram inom Högskoleverket. I manualen ställs frågor om både grund- och forskarutbildning och dessa frågor grupperas under tre rubriker: *förutsättningar*, *process* och *resultat*. Frågorna belyser olika aspekter på utbildningskvalitet som härletts ur högskolelag och högskoleförordning, och har valts ut i samråd med lärosätena. Vilka kvalitetsaspekter som ingått under respektive rubrik har varierat något under åren.⁴

---

4. De aspekter på kvalitet som Högskoleverket utgick ifrån i 2001 års utvärderingar var: student/doktorandgruppens rekrytering och sammansättning; lärarkompetens och möjligheter till kompetensutveckling; utbildningens mål, innehåll och organisation; bibliotek och övrig informationsförsörjning; lokaler och utrustning; studenternas/doktorandernas arbetssitua-

De frågor som indikerade utbildningarnas *resultat* i 2001 års anvisningar handlade om genomströmning, uppföljning av studerande, utvärdering och kvalitetsarbete samt måluppfyllelse. Lärosätena uppmanades att ställa resultaten i relation till kostnaden. I forskarutbildningsdelen tillkom en fråga om de utexaminerade doktorernas arbetsmarknad.

Det är kring svaren på dessa relativt få frågor som bedömarna koncentrerade sig i värderingen av utbildningarnas resultat. Antalet frågor har varit betydligt större under rubrikerna "förutsättningar" och "process". Det innebär sammantaget att relativt få omdömen formulerats som haft med utbildningarnas resultat att göra, dvs. "resultat" i den mening som begreppet gavs i Högskoleverkets manual.⁵

Grundutbildningen har uppmärksammats mer än forskarutbildningen

Fler omdömen om grundutbildningen än om forskarutbildningen

I alla utvärderingar har det varit vanligt med rekommendationer som samtidigt berört både grund- och forskarutbildning, t.ex. sådana som handlat om nationell och internationell samverkan, organisatoriska förutsättningar och lärarresursen.

När rekommendationerna riktats specifikt till antingen grund- eller forskarutbildning har grundutbildningen i allmänhet uppmärksammats oftare än forskarutbildningen. Fler omdömen har formulerats och fler rekommendationer getts. Inte i någon utvärdering har forskarutbildningen fått störst utrymme. I utvärderingarna av matematik och nationalekonomi gavs forskarutbildningen proportionellt större uppmärksamhet än i andra utvärderingar.

Att forskarutbildningen fått mindre utrymme kan ha att göra med att denna är en mindre och kanske mer lätthanterlig verksamhet än grundutbildningen.

---

tion; lärarnas arbetssituation; examinationsformer; en kritisk och kreativ miljö för utbildningen; utvärdering och kvalitetsarbete; uppföljning; genomströmning. En kvalitetsaspekt som tillkommit under senare år är t.ex. mångfald. Även frågor om distansutbildning och flexibla undervisningsformer har lagts till.

5. Att utbildningarnas förutsättningar och genomförande synbarligen getts större utrymme än resultaten har att göra både med hur begreppen definieras i utvärderingarna och med svårigheterna att överhuvudtaget definiera en utbildnings resultat:

I strukturen *förutsättningar-process-resultat* inryms en strävan att ge en helhetsbild av kvaliteten i utbildningen. Utbildningens utformning och genomförande antas vara styrd av dess förutsättningar, och resultaten bör därmed kunna härledas till både förutsättningar och process. Tanken är samtidigt att allt hänger samman. I praktiken finns ingen absolut punkt där förutsättningarna upphör och processen tar vid eller där processen är avslutad och resultaten framträder. Gränsen mellan vad som ska räknas som "förutsättning", "process" eller "resultat" är relativ.

Att Högskoleverket ändå valt att sortera frågorna/kvalitetsaspekterna under olika rubriker har med tydlighet att göra. De tre rubrikerna markerar helhetsperspektivet samtidigt som de anger en gemensam struktur för självvärderingarna.

Andra svårigheter när det gäller att definiera utbildningsresultat är exempelvis att skilja mellan resultat, som kan härledas direkt till en utbildning, och sådana resultat som har med studenternas individuella förutsättningar eller med villkor i omvärlden att göra.

Det är möjligt att problemen uppfattas som mindre och färre här. I till exempel utvärderingen av teologiska och religionsvetenskapliga utbildningar framstår forskarutbildningen som relativt stark.

Rekommendationerna styrs troligen också av avgränsningar i Högskoleverkets utvärderingsmandat. Högskoleverket och bedömargrupperna har inte i uppdrag att uttala sig om den forskning som bedrivs på respektive institution. Med tanke på det nära sambandet mellan forskning och forskarutbildning är det möjligt att utrymmet för uttalanden begränsas. Det kan visa sig svårt att formulera omdömen och rekommendationer om forskarutbildningen som inte samtidigt berör forskningsverksamheten.

På grundutbildningsnivån har dessutom själva utbildningen fokuserats tydligare än på forskarutbildningsnivån. I alla utvärderingar finns relativt många omdömen om grundutbildningens innehåll, struktur och genomförande. I anslutning till forskarutbildningen har det varit vanligt att bedömargruppen kommenterat doktorandernas villkor – finansiering, anställningsförhållanden, institutionstjänstgöring och i viss mån handledning – medan man i allmänhet varit försiktigare med åsikter om utbildningens innehåll och genomförande. Dock kommenterades kursutbudet relativt ofta, och då gärna i samband med rekommendationer om samverkan.

Eftersom fler rekommendationer getts är det rimligt att anta att de nationella utvärderingarna sammantaget haft större inflytande på landets grundutbildningar än på forskarutbildningarna.

Fler omdömen om högskolornas grundutbildning än om universitetens

Något fler omdömen har formulerats om högskolornas grundutbildning än om universitetens. I utvärderingarna har det ofta getts ungefär lika många specifika rekommendationer till varje institution, och då dessa rekommendationer bara omfattat grundutbildningen på de flesta högskolor, medan de på universiteten för det mesta har omfattat både grund- och forskarutbildning, har resultatet blivit att universitetens grundutbildningar fått något färre rekommendationer än högskolornas.

Detta skulle kunna innebära att högskolorna även granskats mer närgånget än universiteten, något som i sin tur skulle kunna ge intryck av att problemen varit fler inom högskolornas grundutbildningar än inom universitetens. Detta är i så fall ett intryck som inte bekräftas i bedömargruppernas analyser. Inte i någon utvärdering har bedömarna funnit att kvaliteten inom grundutbildningen generellt skulle vara sämre vid högskolorna än vid universiteten.

Grundutbildningens innehåll och genomförande

Utbildningens innehåll och uppläggning har alla diskuterat

I enstaka utvärderingar har bedömargrupperna tagit ställning till vilket ämnesinnehåll som grundutbildningen bör ha. Så har man till exempel gjort i utvärderingen av medie- och kommunikationsvetenskap, MKV, i national-

ekonomiutvärderingen, där avsaknaden av vissa kurser kunde vara ett skäl till ifrågasättande av examensrätten, samt i utvärderingarna av religionsvetenskapliga ämnen och datavetenskap/datalogi. Karaktären på dessa ämnen varierar. Två av dessa är nya ämnen under uppbyggnad och med anknytning till flera andra discipliner, ett har en mycket bred ämneskärna, och det fjärde är ett ämne där ämnesstandarden är både homogen och väletablerad – inom Sverige och internationellt.

För det mesta har dock bedömaregrupperna fört mer principiella resonemang om grundutbildningens innehåll och uppläggning. Kursutbudet har kommenterats i de flesta utvärderingar, i allmänhet med rekommendationer om bredd och samtidigt konsolidering på ämnets lägre nivåer. På C- och framför allt D-nivåerna har bedömarna efterlyst specialisering eller profilering i åtminstone sju av utvärderingarna.

Institutionerna har åtgärdat grundutbildningens innehåll

Bedömarnas åsikter om grundutbildningens innehåll och genomförande har sällan ifrågasatts. Däremot har gruppernas rekommendationer inte alltid lett till reaktioner.

Intrycket är att de rekommendationer som kunnat hanteras inom ramen för löpande kursutvecklingsarbete har åtgärdats i första hand, alltså förändringar eller modifieringar i existerande kursutbud. Det har varit mer ovanligt att (många) helt nya kurser inrättats eller att kursutbudet gjorts om mer genomgripande. Inom ämnen som matematik, nationalekonomi och religionsvetenskap tycks t.ex. institutionerna ganska allmänt ha arbetat med att stärka ämnesprofiler som funnits sedan tidigare, medan få mer radikala omprioriteringar rapporteras.

Flera nya magister- och mastersprogram har dock inrättats i t.ex. nationalekonomi, företagsekonomi och datavetenskap/datalogi.

Den vanligaste orsaken till att rekommendationer om kursinnehåll och kursutbud inte följts är att institutionerna redan ansett sig erbjuda den utbildning som bedömaregruppen efterlyser.

Vetenskaplighet och forskningsanknytning i alla utvärderingar

Forskningsanknytningen har uppfattats som en viktig förutsättning för kvalitet. Graden av vetenskaplighet och forskningsanknytning i grundutbildningarna har problematiserats i samtliga utvärderingar och betonades särskilt i utvärderingarna av de båda ekonomiämnena, latin/grekiska/nygrekiska, svenska/nordiska språk och religionsvetenskapliga ämnen.

Samtidigt framstår begreppen som otydliga. Vad bedömarna tagit fasta på i sina bedömningar av forskningsanknytning och vetenskaplighet har varierat. Lärarnas betydelse har de flesta lyft fram. Att det är viktigt att disputerade lärare undervisar och har kursansvar inom grundutbildningen, markeras i samtliga utvärderingar. I ett par av dem efterlyser bedömarna ökad profes-

sorsmedverkan. Att de undervisande lärarna även bör ägna sig åt egen forskning understryks också.

På A- och B-nivåerna är det dessutom ganska vanligt att kurslitteratur och övrigt undervisningsmaterial kritiserats och att bedömarna finner metodundervisningen bristfällig.

Uppsatskurserna på C- och D-nivåerna diskuteras i åtta av nio utvärderingar. Förutsättningarna för studenternas uppsatsarbeten, framför allt handledningen och handledningsresursen, pekas ut som otillräckliga, och i flera ämnen uppfattas genomströmningen som problematiskt låg. Även sätten att examinera har tagits upp. Kvaliteten i själva uppsatserna, t.ex. valet av problem och frågeställningar, teori- och forskningsanknytning, metodologisk och analytisk nivå, samt uppsatsens stringens har endast föranlett rekommendationer i utvärderingen av lingvistik och teckenspråk.

Även ifrågasättanden av vetenskaplighet har lett till reaktioner

Även de rekommendationer som haft med vetenskaplighet och forskningsanknytning att göra verkar ha fallit i god jord. Av uppföljningssvaren att döma instämmer institutionerna ofta i bedömarens påpekanden, och under de tre år som gått sedan utvärderingen genomfördes verkar ett utbrett arbete med revidering av kurslitteratur ha pågått. Metodundervisningen och formerna för handledning och examination av uppsatser verkar ha stärkts vid enstaka institutioner, men knappast generellt i något ämne.

Relativt få rekommendationer rörande undervisning och undervisningsformer

Högskolornas och universitetens undervisning ska stimulera ett vetenskapligt förhållningssätt. Den ska främja kritiskt tänkande, studenternas problemlösningsförmåga och djupinläring.

Den typen av analyser har emellertid gjorts i få utvärderingar. Bedömarens vanligaste kommentarer om *undervisningen* inom grundutbildningen har handlat om mer konkreta frågor som gruppstorlek, examination – former för examination, inte innehåll i examination – och behovet av pedagogisk förnyelse, till exempel genom användandet av moderna medier i undervisningen. Enstaka institutionsspecifika och generella rekommendationer inom dessa områden ges i de flesta utvärderingar. I utvärderingarna av företagsekonomi, nationalekonomi, MKV och svenska/nordiska språk beskrivs den minskande andelen lärarledd undervisning som ett hot mot utbildningskvaliteten.

I flera utvärderingar har frågan om studenternas bristfälliga förkunskaper knutits till behovet av pedagogisk utveckling. I åtminstone fyra utvärderingar har bedömaregrupperna dragit slutsatsen att studenternas kunskaper i matematik varit alltför svaga, men man har också upptäckt bristande förkunskaper i svenska, statistik och programmering.

Undervisningen och överhuvudtaget pedagogiska eller didaktiska frågor har inte gjorts till huvudfrågor i någon utvärdering.

Mest enstaka åtgärder för att utveckla pedagogiken

I institutionernas svar rapporteras enstaka exempel på att undervisningen inom grundutbildningen förnyats. Enskilda institutioner har provat nya undervisningsformer eller undervisningsmetoder som svar på rekommendationer från bedömargrupperna.

Ett område som dock verkar ha utvecklats ganska allmänt i utbildningarna i latin/grekiska/nygrekiska och företagsekonomi är handledningen av C- och D-uppsatser. Handledningsresursen har utökats, och handledarkollegier inrättats. I undervisningen i nationalekonomi har relativt många satsat på nya examinationsformer, och flera matematikinstitutioner har provat nya tekniska hjälpmedel i undervisningen.

Forskarutbildningens innehåll och genomförande

I utvärderingarna har betydligt färre rekommendationer getts till forskarutbildningen än till grundutbildningen. De flesta av rekommendationerna till forskarutbildningen har gällt kursutbudet, förutsättningarna för att bedriva forskarutbildning samt doktorandernas villkor.

Kursdelen i fokus

I de flesta utvärderingarna formulerades enstaka rekommendationer som rörde kursutbudet inom forskarutbildningen.

Ibland har utbudet uppfattats som alltför begränsat; antingen har det totala antalet kurser varit alltför litet eller så har det fasta kursutbudet uppfattats som alltför begränsat. En relativt vanlig rekommendation har varit att doktoranderna ska erbjudas kurser i högskolepedagogik som delar i sin forskarutbildning. I utvärderingen av latin/grekiska/nygrekiska menade bedömarna att pensumvolymen behövde ses över, bantas och koordineras med systerinstitutioner, och att balansen mellan avhandlings- och kursdel behövde ses över.

I flera ämnen ansåg bedömarna att kurserna behövde bli mer avhandlingsrelaterade för att genomströmningen på så sätt skulle förbättras och det skulle bli lättare för doktoranderna att bli klara med sina utbildningar inom fastställda tidsramar. I matematikutvärderingen betonade gruppen att avhandlingsämnet borde diskuteras tidigt under utbildningen.

Om doktoranderna inte redan hade bihandledare har bedömargrupperna i allmänhet rekommenderat sådana. I övrigt har få rekommendationer getts rörande handledningen. Seminarieverksamheten har inte heller föranlett många institutionsspecifika rekommendationer.

I utvärderingarna av lingvistik och teckenspråk samt datavetenskap/datalogi rekommenderade bedömargrupperna att studierektorer för forskarutbildningen skulle tillsättas. Dessa skulle kunna bidra till ett helhetsgrepp om kurser och handledning inom forskarutbildningen.

Kursutbudet har setts över

Rekommendationer som rör kursutbudet har i allmänhet följts. Doktorander erbjuds t.ex. oftare att gå kurser i högskolepedagogik, och fler verkar ha fått tillgång till bihandledare. I latin/grekiska/nygrekiska har pensumvolymen minskat och koordinerats. Även en del institutioner som inte fått denna typ av rekommendationer riktade specifikt till sig verkar ha tagit till sig generella rekommendationer.

Övriga rekommendationer om forskarutbildningens genomförande har fått mer blandad respons. Ibland har institutionerna avstått från förändringar eftersom man velat vänta in beslut i den pågående Bolognaprocessen.

I enstaka uppföljningssvar nämns att den individuella studieplanen blivit ett allt viktigare verktyg för att effektivisera forskarutbildningen.

Rekommendationen att tillsätta studierektorer för forskarutbildningen ser ut att ha fått ett ordentligt genomslag bland de ämnesmiljöer i lingvistik som bedriver forskarutbildning. Inom datavetenskap/datalogi har en institution tillsatt studierektor.

Förutsättningarna för forskarutbildningen varierar

Förutsättningarna för att bedriva forskarutbildning varierar både från ämne till ämne och mellan lärosätena. Bedömargruppen i utvärderingen av latin/grekiska/nygrekiska skrev att forskarutbildningsreformen 1998 haft en förödande effekt på små ämnen som inte har tillgång till externa medel för finansiering av nya doktorander. Seminarieverksamheten beskrevs som hotad. Gruppen efterlyste fler doktorandtjänster. Både bedömargruppen och Högskoleverket uppmärksammade det faktum att det vid flera lärosäten inte ens fanns någon heltidsanställd docentkompetent lärare inom forskarutbildningen.

I matematikutvärderingen underströk bedömargruppen att nya forskarutbildningar inte borde starta utan att vissa grundläggande kriterier var uppfyllda, som att doktoranderna kunde garanteras kvalificerad handledning och ett brett utbud av lärarledda kurser. Koncentration av resurserna rekommenderades, liksom samverkan mellan olika enheter om bl.a. kursutbud och handledningsresurser.

I medie- och kommunikationsvetenskapsutvärderingen (MKV) problematiserade bedömargruppen beroendet av externa medel både inom forskning och forskarutbildning och efterlyste stabila ekonomiska och personella resurser. Antalet doktorandtjänster och post-doc-tjänster ansågs vara för litet. Även i utvärderingen av svenska/nordiska språk betonade bedömargruppen att mer resurser behövdes för forskning och forskarutbildning.

I utvärderingen av nationalekonomi framhöll bedömarna svårigheten att uppnå kritisk massa i och med att ämnet återfinns vid så många lärosäten, och i företagsekonomiutvärderingen påpekade Högskoleverket att det var viktigt att fler doktorer examinerades för att täcka behovet av disputerade lärare. För att stärka den kreativa och kritiska miljön samt för att bättre samnyttja lärar- och

handledningsresurserna rekommenderades i de flesta utvärderingar samverkan – ibland inom ramen för nationella forskarskolor – och profilering.

I utvärderingen av svenska/nordiska språk underströk Högskoleverket att det var viktigt att de stora universiteten och de mindre lärosätena samarbetade för att även studenter från lärosäten utan forskarutbildning skulle antas till doktorandtjänster.

Att det internationella utbytet behövde öka även inom forskarutbildningen framhölls i utvärderingarna av företagsekonomi, MKV och nationalekonomi.

Förbättrade förutsättningar genom samverkan

I företagsekonomi har man fått stärkta forskningsmiljöer. Flera nya lärare och nya doktorander är en av effekterna av utvärderingen i latin/grekiska/nygrekiska.

Den nationella forskarskola som Högskoleverket förespråkade för MKV har inte kommit till stånd men däremot har flera universitet gått samman i ett nätverkssamarbete och utvecklat bland annat en gemensam metodkurs för forskarutbildningen. En ny forskarutbildning har inrättats vid ett universitet och en lärosätesintern forskarskola vid en högskola, vilket inneburit ett ökat antal doktorander vid dessa lärosäten.

I matematik deltar fler doktorander nu i nationella forskarskolor. Nationell samverkan har även stärkts i nationalekonomi och forskarutbildningens förutsättningar verkar ha förbättrats på flera håll, handledningsresursen har t.ex. breddats.

I svenska/nordiska språk uppger ett par av de större universiteten att de nu tillsätter doktorandtjänster i konkurrens. Man uppger dock att man inte ser det som önskvärt med profilering, eftersom man är mån om att behålla bredden inom forskarutbildningen.

Doktorandernas villkor uppmärksammas i flera utvärderingar

Doktorandernas villkor uppmärksammades i de flesta utvärderingar, t.ex. att doktorander med extern respektive intern finansiering bör ha liknande villkor. En annan rekommendation som återkommit i flera utvärderingar är att doktoranderna bör få räkna mer tid för förberedelse av undervisning. Inom exempelvis MKV såg bedömarna hur undervisningen inom grundutbildningen till stora delar sköttes av doktorander, vars institutionstjänstgöring kunde bli så omfattande att den innebar ett hinder senare i forskarutbildningen. När det gällde företagsekonomi uppmärksammade Högskoleverket att avsteg gjordes från högskoleförordningen vid ett par icke-statliga högskolor i fråga om doktorandernas undervisningsskyldighet samt i tillämpningen av individuella studieplaner.

I ett antal utvärderingar rekommenderade bedömarna att doktoranderna skulle få undervisa inom kurser som anknyter till deras avhandlingsämne och fungera som bihandledare på C-uppsatser.

Något förbättrade villkor för doktoranderna

De institutioner som fått specifika rekommendationer om att se över och reglera den tid som doktoranderna ägnar åt undervisning verkar i allmänhet ha åtgärdat problemen. I t.ex. företagsekonomi har doktorandernas institutions-tjänstgöring minskats på flera håll. Intrycket är också att fler doktorander erbjuds undervisning inom sitt avhandlingsområde. Rekommendationen att doktoranderna även bör kunna fungera som bihandledare på C-uppsatser ser inte ut att ha fått något större gehör.

I de fall där rekommendationer som rör doktorandernas villkor inte lett till åtgärder har detta oftast berott på ekonomin. Institutionerna har t.ex. inte alltid haft råd att slopa utbildningsbidrag de första åren av forskarutbildningen.

Lärarna har uppmärksammats av alla

Brister i lärarresursen i alla ämnen

Lärarsituationen har varit ett centralt tema i samtliga utvärderingar, det tema som sammantaget betonats mest kraftfullt. Bedömggrupperna har uttalat sig i både generella och institutionspecifika rekommendationer om lärarnas kompetens, dels andelen disputerade och på annat sätt forskarmeriterade lärare totalt, dels andelen forskarutbildade lärare inom grundutbildningen. Bedömggruppen och Högskoleverket har i samtliga utvärderingar uppfattat grundutbildningens lärarresurs som i något avseende alltför svag. Sex av totalt åtta ifrågasättanden av examensrätt som utfärdades under året, och nio av elva allvarliga anmärkningar, motiverades åtminstone delvis med att lärarresursen ansågs vara otillräcklig.

I utvärderingarna av datavetenskap/datalogi och lingvistik/teckenspråk beskrevs lärarna som kvalificerade men alltför få.

Bedömggrupperna har i första hand förordat nyrekrytering, men även lektors- och professorsbefordran och adjunkters meritering, och ytterligare insatser för att öka examinationsfrekvensen inom forskarutbildningen för att på så sätt öka antalet disputerade.

Många satsningar på fler lärare och höjd kompetens

Den uppmärksamhet som lärarsituationen gavs i utvärderingarna verkar ha varit väl motiverad. I uppföljningssvaren redovisar de flesta institutioner åtminstone försök, ambitioner eller förhoppningar om att förbättra läget. Rekommendationerna om förstärkning av lärarresursen har inte ifrågasatts.

Drygt tre år efter utvärderingarna verkar också en påtaglig förändring ha ägt rum inom ett antal ämnen, t.ex. i företagsekonomi, latin/grekiska/nygrekiska och medie- och kommunikationsvetenskap (MKV). Fler lärare har anställts, men framför allt verkar lärargruppernas vetenskapliga kompetens ha höjts.

Utifrån andra svar är det svårare att säga i vilken utsträckning som situationen faktiskt förbättrats. Exempel på nyrekrytering av enstaka lärare redovisas från samtliga ämnen. På många håll har samtidigt resurser investerats i adjunkters och lektors meritering, och docenter har befordrats. Däremot framgår inte alltid vilken betydelse som de nya lärarna eller högre meriterade lärarna haft på enskilda institutioner eller ämnen – om de inneburit en avgörande förstärkning i relation till det behov som funnits.

Det vanligaste motivet till varför nyanställningar inte skett eller utrymme för akademisk meritering inte skapats, trots att ambitionen funnits, är att ekonomin inte tillåtit detta. Även det begränsade rekryteringsunderlaget inom vissa ämnen har spelat roll.

Inom datavetenskapen har söktrycket till utbildningarna gått ner radikalt under senare år och behovet av fler och högre meriterade lärare har därmed minskat.

Lärarnas arbetsituation har problematiserats

Lärarnas undervisnings- och forskningssituation har problematiserats. I alla utvärderingar har frågan om lärarnas begränsade forskningsutrymme eller utrymme för annan kompetensutveckling kommit upp. Utvärderingarna visade att på de flesta håll hade lärarna tid för egen forskning avsatt i sina tjänster, men undervisning och administration upptog den största delen av arbetstiden och tenderade dessutom att gå ut över forskningstiden. Forskningsutrymmet påverkades också av hur tiden för forskning var organiserad.

Även lärarnas sammanlagda arbetsituation framstod som krävande, framför allt i latin/grekiska/nygrekiska, matematik och MKV. Inte sällan har bedömargrupperna uppfattat den som alltför krävande och inom åtminstone ett par ämnen verkar den ha ökat under senare år.

Få insatser för att skapa forskningsutrymme och minska stress

Av uppföljningssvaren att döma har lärarnas forskningsutrymme och utrymme för annan kompetensutveckling inte ökat generellt sedan utvärderingarna. Enstaka positiva exempel ges från enstaka institutioner och ofta avseende enskilda lärare eller lärargrupper, men huvudintrycket är att de förbättringar som skett är blygsamma.

Knappast något exempel ges på att lärarnas arbetsbelastning minskat.

Sned könsfördelning i de flesta ämnen

I sju av utvärderingarna kommenterade bedömargruppen den sneda könsfördelningen inom ämnet och manade till åtgärder. Den stora andelen manliga lärare och doktorander problematiserades, ofta i relation till den kvinnliga dominansen bland studenterna.

I uppföljningssvaren redovisas enstaka insatser som påverkat könsfördelningen.

Fokus på samverkan har fått effekter

Nationell samverkan har rekommenderats i alla utvärderingar

Behovet av nationell samverkan har varit ett återkommande tema i samtliga utvärderingar. Bedömaregrupperna har föreslagit samverkan i första hand som ett sätt att nyttja begränsade nationella resurser på ett mer effektivt sätt. Samverkan presenteras som ett sätt att stärka tillgången på lärare vid enskilda lärosäten och för att bredda kursutbudet på C- och D-nivåerna och inom forskarutbildningen. Inom forskarutbildningen förordade bedömarna i datavetenskap/datalogi, latin/grekiska/nygrekiska, medie- och kommunikationsvetenskap (MKV) och nationalekonomi dessutom att nya forskarskolor skulle inrättas eller att enskilda institutioner skulle stärka sitt deltagande i de forskarskolor som fanns.

Ett annat sätt att omfördela nationella resurser är genom koncentration. Koncentration förutsätter antingen medverkan från flera lärosäten som kommer överens om att sinsemellan fördela ansvaret för delar av undervisningen i ämnet, eller beslut från statsmakterna om nationell fördelning av uppdrag och resurser. Detta är emellertid en rekommendation som uttalat getts endast till matematikinstitutionerna – att koncentrera resurserna till miljöer med väl etablerade forskarutbildningar.

Enskilda institutioner har stärkt sin samverkan

I uppföljningssvaren beskrivs hur enstaka samarbeten stärkts och hur nya samarbetsparter funnit varandra. Intrycket är att den nationella samverkan sammantaget har ökat i alla eller nästan alla ämnen.

Det verkar inte lika vanligt att utvärderingarna bidragit till att ett utbrett nationellt samarbete kommit igång av mer allmän betydelse för respektive ämne. Ett positivt exempel är dock de nya samverkanskonstellationer inom nationalekonomin som verkar ha förändrat förutsättningarna för forskarutbildningen på många håll. Ett annat exempel är den nya ämneskonferens som landets svenskinstitutioner har kommit överens om. Ett relativt utbrett samarbete har inletts mellan de religionsvetenskapliga utbildningarna för att underlätta tillgodoräknande och övergång mellan olika utbildningar. Även mellan utbildningarna i latin/grekiska/nygrekiska verkar samarbetet ha ökat avsevärt.

Internationell samverkan rekommenderas i de flesta rapporterna

I sex av nio utvärderingar – undantagna var lingvistik/teckenspråk, latin/grekiska och matematik – ansåg bedömaregrupperna att internationaliseringen inom ämnet var alltför svag. Rekommendationerna handlade i allmänhet om stärkta lärar- och studentutbyten.

Andra åtgärder som föreslogs var: översyn av kurslitteraturen, fler kurser på engelska samt att lärarnas språkkunskaper skulle förbättras.

Enstaka institutioner har stärkt sitt utbyte

I uppföljningssvaren beskrivs i första hand enstaka åtgärder från enstaka institutioner. Någon mer massiv satsning på internationellt utbyte verkar inte ha förekommit i något ämne.

I företagsekonomi har dock relativt många nya engelskspråkiga magister(master) program inrättats. Även inom MKV redovisar många institutioner stärkt studentutbyte. Att få till en utökad och mer formaliserad utbytesverksamhet för lärarna har visat sig svårare.

Intern organisation och ansvarsfördelning

Splittring och svag förankring på vissa håll

I sex av utvärderingarna gjordes de organisatoriska villkoren till en viktig fråga. Två typer av problem utkristalliserades. Inom ämnen med bred ämneskärna, exempelvis företagsekonomi, matematik, medie- och kommunikationsvetenskap (MKV) och religionsvetenskapliga/teologiska utbildningar hade institutionerna inte sällan svårt att hålla samman ämnet och ämneskollegiet, och de interna organisatoriska lösningarna kunde ibland spä på problemen. Ämnets storlek, räknat i antalet studenter och lärare, bidrog också. Inom mer geografiskt spridda ämnen, framför allt företagsekonomi och nationalekonomi med många mindre miljöer på s.k. storinstitutioner, problematiserade bedömarna den svaga förankringen internt inom lärosätena och ibland även det sätt som ämnet leddes på.

I utvärderingen av latin/grekiska/nygrekiska konstaterade bedömargruppen ”en del allvarliga personkonflikter”.

Mer integration än stärkt ställning

Uppföljningssvaren tyder på att det har varit enklare för institutionerna att hantera de problem som haft med integration av ämnets olika delar att göra än att stärka ämnets ställning inom det egna lärosätet. Framför allt MKV-institutionerna och de religionsvetenskapliga miljöerna rapporterar om stärkt integration inom ämnet, men även flera företagsekonomiska institutioner tycks ha kommit en bit på väg.

Att institutionerna inte redogör för fler förbättringar av ledning och intern förankring kan ha att göra med att sådana förändringar inte alltid är omedelbart synliga på institutionsnivå. Några institutioner menar också att villkoren inte varit så svåra som bedömargruppen framställt, eller uppfattat, dem.

Vid två högskolor kritiserades de generella organisatoriska villkoren av tre olika bedömargrupper. Båda dessa har omorganiserats radikalt.

Kvalitetsarbetet är viktigt – ibland

Stor variation mellan olika bedömargrupper

Bedömargrupperna har förhållit sig på olika sätt till kvalitetsfrågorna. I en del utvärderingar (datavetenskap/datalogi, lingvistik, medie- och kommunikationsvetenskap (MKV), svenska/nordiska språk) ges många institutionspecifika rekommendationer om kvalitetsarbete. I andra (företagsekonomi, latin/grekiska/nygrekiska och matematik) ges ytterst få. Högskoleverket har i de flesta utvärderingarna formulerat sig skarpare än bedömargrupperna när det gäller institutionernas kvalitetsarbete.

Någon bedömargrupp har tagit fasta på behoven av målformulering och strategiarbete, medan en annan gjort bristen på studerandeflytande till en relativt stor fråga. I utvärderingen av MKV fann både Högskoleverket och bedömargruppen bristen på systematiserad kvalitetssäkring anmärkningsvärd. Kvalitetssäkringssystem är även något som lyfts fram av bedömargruppen i svenska/nordiska språk. I utvärderingen av lingvistik och teckenspråk framhåller bedömargruppen vikten av att studenter även medverkar vid planeringen av utbildningen, t.ex. vid upprättandet av kursplaner.

Uppföljningssystem för utexaminerade studenter efterlyses av bedömargrupperna i latin/grekiska/nygrekiska och nationalekonomi.

Den enskilda kvalitetsfråga som lyfts fram mer allmänt är kursvärderingarna, och återföringen av resultaten från dessa.

Kvalitetsarbetet har påverkats på olika sätt

Det framgår av uppföljningssvaren att i de ämnen där många institutionsspecifika rekommendationer getts om kvalitetsarbete, har också många åtgärder vidtagits. De generella rekommendationerna verkar man i större utsträckning ha bortsett ifrån. Ett undantag är matematikområdet där rutiner kring kursvärderingar ser ut att ha förbättrats avsevärt trots att ytterst få institutionsspecifika rekommendationer getts. En möjlig förklaring är att Högskoleverkets skarpa formulering om att ”särskilt uppmärksamma lärosätenas system för kursvärderingar” har fått genomslag.

Rutiner kring kursvärderingar är också den vanligast förekommande åtgärden som vidtagits för att förbättra kvalitetsarbetet. Rekommendationer om att dokumentera och förankra mål i verksamheten har inte fått samma genomslag. Uppföljningar av tidigare studenter har kommit till stånd vid några lärosäten i några ämnen, men knappast i den omfattning som rekommenderades i utvärderingarna. Studentinflytandet uppges ha förbättrats ganska generellt inom åtminstone tre av de utvärderade ämnena.

De nationella utvärderingarnas mer generella betydelse för institutionernas kvalitets- och utvecklingsarbete analyserades inledningsvis i detta kapitel.

Datavetenskap och datalogi

Positivt gensvar på utvärderingen

Trots att förutsättningarna för ämnet förändrats kraftigt i och med den försämrade arbetsmarknaden inom IT-sektorn är det endast få institutionsspecifika rekommendationer som inte föranlett åtgärder. Dessutom har institutionerna i ett flertal fall tagit till sig även de generella rekommendationerna. Endast ett fåtal av rekommendationerna har upplevts som irrelevanta. Bland de tolv utvärderade miljöerna är det bara en som inte uttrycker sig positivt om utvärderingen.

Framför allt när det gäller det egna kvalitetsarbetet uppger man sig ha haft nytta av utvärderingen. Självvärderingsprocessen var givande men även rapporten beskrivs av flera miljöer som intressant läsning. Den ger överblick över läget i Sverige och inblick i hur man arbetar vid andra lärosäten. I ett par svar anges att det är svårt att veta om åtgärderna beror på utvärderingen eller om de skulle ha vidtagits ändå. Flera menar att det faktum att man fick positiva omdömen på en rad områden har verkat inspirerande för det fortsatta utvecklingsarbetet.

Utvärderingen omfattade grundutbildning i datavetenskap/datalogi vid tolv lärosäten och forskarutbildning vid nio av dessa.

Bedömningar och rekommendationer till ämnena

Bedömargruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Bedömargruppen fick ett positivt intryck av utbildningen i datavetenskap/datalogi. Utbildningen höll i allmänhet en god kvalitet. Dock behövdes fler disputerade lärare eftersom antalet studenter hade ökat kraftigt. Med tanke på svårigheten att rekrytera kvalificerade lärare behövde åtgärder vidtas för att säkra framtida behov.

Bedömargruppen ansåg att antalet disputerade var alltför få och därför behövde rekryteringen av utländska forskarstuderande öka. Även fler kvinnliga lärare rekommenderades.

Nyborjarstudenterna ansågs på många håll ha svårt att klara av ämnets matematik- och programmeringskurser och åtgärder rekommenderades för att möta dessa studenters behov.

Den gynnsamma arbetsmarknaden gjorde att förhållandevis få studenter valde att ta ut en examen, eftersom många fick arbete inom industrin, då de skrev sitt examensarbete. Samverkan med näringslivet sågs i allmänhet som något positivt, men samtidigt varnade bedömargruppen för de risker som ett alltför stort beroende av extern forskningsfinansiering kan innebära. Gruppen

ansåg att institutionernas inflytande över handledningen behövde öka för att den vetenskapliga nivån i uppsatserna skulle kunna garanteras.

Forskarutbildningen verkade i allmänhet fungera väl. Kursutbudet uppfattades dock ibland som alltför begränsat, och för att stärka detta efterlyste bedömarna forskarskolor. Gruppen saknade också individuella studieplaner för vissa forskarstudierande.

Även om utbildningen i sig hade en internationell karaktär på många håll, med utländska lärare och en relativt stor del av litteraturen på engelska, rekommenderade gruppen att studenterna skulle uppmuntras att förlägga en del av sin utbildning utomlands. Inom forskarutbildningen skedde redan en hel del internationellt utbyte.

Kvalitetsarbetet behövde förbättras. Väldefinierade mål för verksamheten samt strategier behövde formuleras och dokumenteras. Även rutinerna för kursvärdering och återkoppling av dessa behövde stramas upp.

Bedömaregruppen ansåg att terminologin inom ämnet behövde ses över. Ämnets identitet skulle därigenom bli tydligare.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverkets slutsatser sammanföll i stort med bedömaregruppens.

Ingen examensrätt ifrågasattes. En allvarlig anmärkning riktades dock mot ett av de nyare universiteten pga. bristande lärarresurser, och en annan mot ett av de väletablerade universiteten pga. organisatoriska hinder för en positiv utveckling av ämnet datavetenskap. Fler professorer behövde också rekryteras. Högskoleverket uppmärksammade även lärarsituationen vid ett annat universitet där professor i ämnet saknades.

Verket underströk att de internationella mastersprogram som redan fanns vid några lärosäten bidragit till internationalisering och ökat rekryteringsunderlaget till högre studier.

Även det faktum att många institutioner haft problem med att ta fram efterfrågade sifferuppgifter kommenterades. Att förbättra dokumentationen av verksamheten skulle kunna vara till nytta för det interna kvalitetsarbetet, menade verket, och hänvisade till bedömaregruppens kritik av just institutionernas kvalitetsarbete. Fungerande kursvärderingar och uppföljning av dessa samt individuell studieplan för alla doktorander formulerades som krav.

Rekommendationer till enskilda institutioner

De flesta institutionerna fick rekommendationer rörande kvalitetsarbetet, t.ex. kursvärderingar, studentinflytande, individuella studieplaner, formellt studentinflytande och dokumenterade mål för verksamheten.

Hälften av dem uppmanades att rekrytera fler disputerade lärare och/eller att uppmuntra lärarna att meritera sig.

Några institutioner rekommenderades att se över kursutbudet inom grundutbildningen för att skapa en bättre balans mellan ämnets olika delar. Ett par

institutioner fick även rådet att bättre möta nybörjarstudenternas svårigheter med matematik- och programmeringsmomenten.

Andra relativt vanliga rekommendationer handlade om att se över handledning och examination av examensarbeten och att undersöka skälen till den på flera håll låga examinationsfrekvensen. Några miljöer råddes att stärka det pedagogiska utvecklingsarbetet eller att öka inslagen av kritiskt tänkande och stärka forskningsanknytningen.

Flera institutioner fick rekommendationer som rörde forskarutbildningens kursutbud. Antingen behövde kurserna bli fler eller öka i djup, eller så behövde det fasta kursutbudet stärkas för att förbättra forskarutbildningens struktur.

Få av de institutionsspecifika rekommendationerna rörde profilering och samverkan. Ingen institution fick specifikt rekommendationen att samverka med andra lärosäten i Sverige. Någon enstaka rekommendation handlade om profilering. Bedömargruppen ansåg dock att flera miljöer behövde bli aktivare när det gällde att underlätta för eller uppmuntra studenter till att förlägga delar av sin utbildning utomlands. Fyra miljöer, varav tre vid väletablerade universitet, fick uppmaningen att samverka mer med andra ämnen inom lärosätet.

Institutionernas reaktioner

Förbättrat kvalitetsarbete

Av uppföljningssvaren framgår att de flesta rekommendationerna gällande institutionernas kvalitetsarbete har föranlett åtgärder, framför allt de rekommendationer som rörde kursvärderingar och studentinflytande. Däremot är det mer oklart om uppmaningen att dokumentera och förankra mål för verksamheten har fått samma genomslag. Av de fem miljöer som fick rekommendationen att göra detta är det endast två som uppger att de har följt den. Av de tre som inte redovisat några konkreta åtgärder tyckte en miljö att kritiken var obefogad. De två andra hänvisar till organisationsförändringar som har ägt rum.

Bland de åtgärder som vidtagits kan, vid sidan om kursvärderingar och förbättrat studentinflytande, noteras att flera institutioner nu gör uppföljningar av studenter för att minska avhoppet och för att förbättra genomströmningen. Även alumniuppföljningar har startats på ett par ställen. Mer fokus läggs på pedagogiskt utvecklingsarbete. Många gånger handlar det om att lärarna går kurser i högskolepedagogik, men även andra strategier märks. Ett av universiteten uppger t.ex. att man numera fokuserar mer på pedagogisk och didaktisk förmåga vid nyrekrytering. Pedagogiska forum, där ämnesgrupperna kan utbyta erfarenheter, har inrättats vid ett par lärosäten.

Ett område där mycket arbete verkar återstå är könsfördelningen bland studenter, doktorander och lärare. Bland studenterna har andelen kvinnor blivit ännu lägre än tidigare. En institution skriver att man kan ”tolka det som att kvinnor är mer försiktiga i tider av arbetslöshet i branschen”.

Höjd kompetens bland lärarna

Flera miljöer, framför allt de mindre, uppmanades att rekrytera fler lärare. I sina svar pekar man ofta på de kraftigt förändrade villkoren för ämnet i och med lågkonjunkturen inom branschen. Denna har inneburit att långt färre nybörjarstudenter söker sig till utbildningarna, vilket i sin tur har försämrat institutionernas ekonomi. En del har trots allt anställt fler lärare, men de flesta satsar istället på att höja kompetensen bland de redan anställda lärarna. Vid Luleå tekniska universitet har man t.ex. infört speciell utbildning för seniora forskare och lärare i syfte att uppmuntra dessa att arbeta aktivt för befordran. Denna satsning uppges ha slagit väl ut. På Karlstads universitet har man framför allt satsat på att vidareutbilda sina adjunkter. Liknande strategier märks på flera institutioner. Den bild som ges i uppföljningssvaren visar att antalet lärare har ökat marginellt, men att kompetensen inom lärargrupperna har höjts väsentligt.

I flera svar uppges också att man hyr in personal från industrin.

Förändringar inom grundutbildningen

Uppmaningen att hantera nybörjarnas svårigheter i matematik och programmering har följts i de fall den riktats specifikt till en institution, men även några som inte fått denna rekommendation har vidtagit åtgärder.

De rekommendationer som riktade sig till grundutbildningen har följts i alla fall utom ett, som handlade om att stärka inriktningen datavetenskap (computer science), vilket inte varit möjligt pga. svårigheten att rekrytera lärare med denna inriktning. Dessutom är det lättare att få forskningsmedel inom andra inriktningar, uppger institutionerna.

Problemet med att så få studenter valde att ta ut examen under högkonjunkturen är inte lika aktuellt längre. I flera svar rapporteras att fler studenter än tidigare tar ut examen eftersom det inte är lika vanligt att de hoppar av till arbeten inom industrin under utbildningens gång.

Vid en institution har man arbetat med att skapa mer fokuserade utbildningsprogram och vid en annan har programledningen tydliggjorts.

Fler kurser för doktoranderna genom nationella forskarskolor

Rekommendationen att öka kursutbudet inom forskarutbildningen eller att skapa ett mer omfattande fast utbud har följts. Även några av de miljöer som inte fick rekommendationen specifikt riktad till sig har arbetat med detta. Flera institutioner uppger att de nu deltar i nationella forskarskolor och att de på så sätt kan erbjuda sina doktorander ett större utbud av lärarledda kurser.

Alla rekommendationer som rörde forskarutbildningen har följts, utom en som handlade om samverkan med annat ämne om ett gemensamt kursutbud. Även vid denna institution har kursutbudet dock setts över och basutbudet blivit tydligare.

Fler doktorander än tidigare uppges nu ha bihandledare. Vid institutionen i Umeå har en studierektor för forskarutbildningen tillsatts, vilket gjort det

möjligt att ta ett helhetsgrepp över kurser och handledning inom forskarutbildningen. Vid en institution har en seminarieserie för doktorander kommit igång.

Ökad nationell och internationell samverkan

Flera miljöer uppger att de följt de generella rekommendationerna angående nationell och internationell samverkan, speciellt samverkan med anknytning till Bolognaprocessen. Alla miljöer som rekommenderades ökat internationellt student- och lärarutbyte har vidtagit åtgärder. Det är dock inte alltid klart om det faktum att fler utbytesavtal har ingåtts även har lett till att fler studenter söker sig utomlands. Lärarutbytet uppges ha ökat.

Speciellt kan noteras den kraftiga ökningen av internationella mastersprogram som ser ut att ha skett sedan utvärderingen. Flera ämnesmiljöer har inrättat program på engelska och andra är i full färd med planering och förberedelser. De internationella mastersprogrammen har ett starkt söktryck och attraherar många utländska studenter. Inte sällan drivs programmen i samarbete med ett eller flera utländska universitet.

Inom landet samverkar Växjö universitet och Blekinge tekniska högskola för att skapa en gemensam mastersutbildning. Även samverkan mellan högskolorna i Borås och Skövde samt Högskolan Väst rapporteras.

Samverkan med industrin uppges ha ökat.

Ett par av de större ämnesmiljöerna rekommenderades att samverka över ämnesgränserna men verkar bara delvis ha följt denna rekommendation.

Angående den begreppsförvirring som bedömargruppen påtalade, uppges att nationellt arbete pågår inom ramen för den nationella ämneskonferensen för att tydliggöra definitioner och avgränsningar när det gäller datavetenskapen och närliggande ämnen.

Företagsekonomi

Lokal och nationell genomlysning har stimulerat utveckling

Resultaten från utvärderingen av företagsekonomiämnet var på det hela taget väntade, menar institutionerna i sina uppföljningssvar. Bedömarens slutsatser var varken kontroversiella eller överraskande.

Utvärderingen innebar en genomlysning av verksamheten som drivit fram förändring. Fler än hälften av institutionerna har haft god nytta av utvärderingen i det interna utvecklingsarbetet. ”Det är ett bra sätt att tvingas tänka igenom och sätta ord på de processer som vi lever i varje dag. När det gjorts är det lättare att se de större mönstren och att kunna förbättra.” Det är inte ovanligt att de förändringar av utbildningsstruktur och -innehåll som gjorts har sammanfallit med Bolognaanpassningen av grund- och forskarutbildning.

Att det har varit värdefullt att kunna jämföra sig med andra institutioner betonas i ett tiotal svar. Eftersom företagsekonomi är ett stort ämne är det annars svårt att skaffa sig nationell överblick.

Alla rekommendationer har inte följts och det beror i första hand på att ämnets företrädare inte instämt i bedömarens analys, eller för att man inte ansett sig ha råd. Ett av universiteten betonar att det är viktigt att ställa vinsterna med utvärderingen mot de kostnader och det arbete som den inneburit.

Utvärderingen av företagsekonomi omfattade 26 grundutbildningar och 14 forskarutbildningar.⁶

Bedömningar och rekommendationer till ämnet

Bedömarens sammanfattande analys och generella rekommendationer

I sina generella rekommendationer placerade bedömarens grundutbildningen i fokus.

Efter att ha beskrivit ämnets kraftiga expansion under de senaste 20 åren, som gjort företagsekonomi till ett av landets största grundutbildningsämnen, konstaterade gruppen en rad kvalitetsproblem, och föreslog som lösningar att grundutbildningen skulle konsolideras och profileras och att samverkan på C- och D-nivåerna skulle etableras. Tillgången på disputerade lärare beskrevs som begränsad, vilket presenterades som ett av ämnets största problem. Lärarresursen behövde därför nyttjas bättre, alltså samnyttjas. Även satsningar på

---

6. Inom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) erbjuds två forskarutbildningar med ekonomisk inriktning: den ena vid institutionen för skogsekonomi och den andra vid institutionen för ekonomi. Båda forskarutbildningarna var gemensamma för företagsekonomi- och nationalekonomiämnena.

adjunkters meritering och lektorsbefordran rekommenderades samt att forskarutbildningen skulle styras mot de delar av ämnet där lärarbristen är särskilt påtaglig, t.ex. redovisning, finansiering och marknadsföring.

Ovanstående var för övrigt den ena av bedömargruppens totalt två generella rekommendationer avseende forskarutbildningen. Den andra handlade om stärkt samverkan.

Grundutbildningens vetenskapliga nivå ifrågasattes. För att höja nivån rekommenderade bedömarna att kurslitteraturen skulle ses över, att den vetenskapliga grunden på A- och B-nivåerna skulle stärkas bl.a. genom att disputerade lärare skulle få kursansvar, att kursutbudet skulle stramas upp på de båda lägre nivåerna och profileras på C- och D-nivåerna, att examenskurserna skulle förbättras samt att åtgärder skulle vidtas för att höja studenternas förkunskaper i matematik och statistik. Institutionerna rekommenderades att nyttja lärartiden bättre genom pedagogiska lösningar som skulle få studenterna att arbeta mer självständigt.

Beträffande det internationella utbytet av studenter, doktorander och lärare menade gruppen att i fortsättningen borde kvalitet sättas framför kvantitet. Man efterlyste strategier för utbytet, och översyn av utbytesavtalen.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket problematiserade ämnets starka expansion och framhöll att grundutbildningen behövde konsolideras.

Verket ansåg att expansionen hade lett till att lärarresursen på flera håll blivit otillräcklig, och på grund av den svaga lärarkapaciteten ifrågasattes magisterexamensrätten vid en högskola, och avråddes ytterligare tre från att i nuläget inrätta magisterexamen. Med tanke på ämnets storlek, karaktär, lärarkapacitet och övriga förutsättningar borde samtliga landets institutioner, menade verket, överväga profilering och att erbjuda magisterexamen med ämnesbredd.

Inom forskarutbildningen förespråkades samarbete och profilering samt att fler doktorer skulle examineras och fler professorstjänster inrättas.

Högskoleverkets intryck var att samtliga utvärderade institutioner behövde förbättra sitt kvalitetsarbete. Den sneda könsfördelningen inom forskarutbildningen och bland ämnets lärare borde uppmärksammas.

Institutionerna uppmanades att se över kvaliteten i det internationella studentutbytet och att öka doktorand- och lärarutbytet.

Ämnets organisatoriska villkor vid två högskolor problematiserades, och Högskoleverket uppmärksammade regeringen på de avsteg från högskoleförordningen – avseende kraven på självständigt arbete, doktorandernas undervisningsskyldighet samt tillämpningen av individuella studieplaner – som gjordes vid de två icke statliga högskolor som ingick i utvärderingen.

Rekommendationer till enskilda institutioner

Bedömargruppen identifierade svagheter i den interna organisationen och ansvarsfördelningen vid, eller i anslutning till, 18 av 26 de utvärderade institutio-

nera, och efterlyste åtgärder för att förbättra ämnets ställning inom lärosätet och för att strama upp ämnets ledning.

Drygt hälften av institutionerna uppmanades mer allmänt att arbeta med kvaliteten i grundutbildningen, i första hand på A- och B-nivåerna. De allra flesta rekommenderades att stärka vetenskaplighet och forskningsanknytning. På C- och D-nivåerna kritiserade bedömarna uppsatskurserna och den ibland svaga kopplingen mellan grund- och forskarutbildning. Flera av de mindre miljöerna uppmanades till profilering och konsolidering.

Grundutbildningens kvalitet och vetenskaplighet hänger nära samman med lärarkompetensen – som enligt bedömargruppen behövde stärkas vid två tredjedelar av institutionerna, i första hand genom att anställda lärare gavs möjligheter till meritering. Drygt hälften av ämnesmiljöerna uppmanades också till extern samverkan, primärt som ett sätt att stärka lärarresursen.

Gruppen formulerade enstaka rekommendationer som hade att göra med enskilda institutioners kvalitetsarbete, med det innehåll och de former för genomförande som de valt för sin grundutbildning, eller med internationaliseringen av grund- och forskarutbildning.

Relativt få rekommendationer gavs rörande forskarutbildningen. Enstaka institutioner rekommenderades att stärka samverkan och lärarkompetens.

Institutionernas reaktioner

Organisatoriska förändringar

Bedömargruppen uppfattade företagsekonomiämnets organisatoriska förutsättningar och förankring som problematiska vid åtminstone 18 universitet och högskolor. Vid minst 14 av dessa har förändringar genomförts efter utvärderingen. Ämnets representation i beredande och beslutande organ har stärkts, den organisatoriska inplaceringen har förändrats och integrationen mellan ämnets olika delar därmed förbättrats, resursfördelningen har förbättrats på ett par håll och ledningsorganisation och beslutsstruktur har tydliggjorts.

Intern, nationell och internationell samverkan

Ämnets ibland svaga ställning har också stärkts genom intern samverkan med andra ämnen, institutioner och fakulteter inom det egna lärosätet. Ökad intern samverkan inom framför allt grundutbildningen redovisas av nästan en tredjedel av institutionerna. Vid Luleå tekniska universitet och inom Blekinge tekniska högskola har t.ex. samverkan med de tekniska utbildningarna utvecklats, vid Högskolan i Borås söker man integrera informatik och företagsekonomi, och på Örebro universitet har samverkan med bland annat informatik, nationalekonomi och statistik utretts. I forskarutbildningarna vid Umeå universitet och vid Mittuniversitetet ingår ämnes- eller fakultetsgemensamma kurser.

I uppföljningssvaren ges ganska få exempel på att samarbetet med andra ämnesmiljöer utvecklats på ett systematiskt sätt inom grundutbildningen. Det

nationella samarbetet i anslutning till forskarutbildningen förefaller däremot relativt livligt, framför allt i och med utbytet av doktorander som dessutom verkar ha ökat på flera håll efter utvärderingen. Utöver detta har antalet partnerhögskolor i den nationella forskarskolan *Management och IT* (MIT) ökat från sju till tio, och exempel på nya, lärosättesgemensamma forskarutbildningskurser finns.

Av uppföljningssvaren att döma har inte de internationella nätverken och utbytesavtalen vidareutvecklats i någon större omfattning. Goda exempel ges dock från bland andra Högskolan Dalarna och universiteten i Luleå, Karlstad, Uppsala och Umeå.

När det gäller internationalisering verkar majoriteten istället ha satsat på att stärka förutsättningarna. De internationella utbytesavtalen har setts över och/eller nya kurser och magister- eller mastersprogram på engelska har inrättats av sammantaget en tredjedel av institutionerna, t.ex. vid Högskolan Dalarna, Högskolan i Kalmar, Internationella Handelshögskolan vid Högskolan i Jönköping, Mälardalens högskola, Linköpings universitet och Umeå universitet.

Nästan alla har satsat på lärarresursen

Att fler lärare behövs, framför allt fler disputerade och forskningsaktiva lärare, verkar institutionerna ha varit eniga med bedömargruppen om. Nästan alla redovisar åtgärder för att stärka lärarresursen. Sammantaget verkar andelen disputerade lärare inom grundutbildningen ha ökat – flera av de mindre miljöerna talar dessutom om ”rejäla” eller ”väsentliga” förbättringar – och forskningskompetensen tycks ha stärkts.

Olika insatser rapporteras. Samverkan kan exempelvis bidra till att utöka lärarresursen: gästlärare och visst lärarutbyte redovisas från en majoritet av institutionerna. Många har rekryterat lärare externt. Störst omfattning och betydelse tycks emellertid satsningen på forskarmeritering av de egna adjunkternas ha haft, samt rekryteringen av nyexaminerade doktorer från den egna forskarutbildningen. Det är i första hand via forskarutbildningen som lärargruppens forskarmeriter höjts. Även lektors- och professorsbefordran förefaller vanlig.

Forskningsutrymmet för seniora forskare verkar fortfarande vara begränsat. På de flesta håll avsätts 10–20 procent av en heltidstjänst, även om utrymmet kan vara betydligt större för enskilda forskare och forskargrupper.

I de fall då institutionerna inte förmått förbättra lärarsituationen har det oftast berott på att medel saknats. Några har inte lyckats få forskarmeriterade sökande till de utlysta tjänsterna.

Könsfördelningen bland ämnets lärare och doktorander uppges ha blivit jämnare vid enstaka institutioner. Någon generell utjämning verkar inte ha skett.

Vetenskaplighet och profilering inom grundutbildningen

Bedömargruppen pekade ut lärarnas kompetens och vetenskapliga meriter som viktiga för kvaliteten i grundutbildningen, och det är ett resonemang som institutionerna ansluter sig till. Ett skäl till varför man stärkt lärarresursen uppges vara att man velat öka grundutbildningens vetenskaplighet och stärka forskningsanknytningen. De forskarmeriterade lärarnas ansvar inom grundutbildningen uppges ha ökat vid minst hälften av miljöerna, i första hand på C- och D-nivåerna.

Ungefär hälften av institutionerna har satsat på att utveckla uppsatskurserna på C- och D-nivåerna för att höja den vetenskapliga kvaliteten, i första hand genom att arbeta fram nya riktlinjer och arbetsformer för handledning och examination. Där andelen disputerade lärare ökat har samtidigt arbetsbördan för behöriga handledare minskat, i åtminstone någon utsträckning. Minst en femtedel av miljöerna har dock fortfarande svårt att få handledningsresursen att räcka till, och här förekommer det fortfarande att studenter skriver sina C-uppsatser tre och tre.

De förändringar som genomförts inom grundutbildningen verkar i första hand ha rört C- och D-nivåerna. Förutom revideringen av uppsatskurserna har ungefär hälften av institutionerna arbetat med att profilera utbudet av C- och D-kurserna, och en rad nya magisterprogram har inrättats.

På A- och B-nivåerna har drygt en fjärdedel av institutionerna utökat metodinslagen. Andra har förändrat kurslitteraturen i mer vetenskaplig riktning. En mer allmän konsolidering av kursutbudet rapporteras av ungefär en fjärdedel.

I uppföljningssvaren ges få exempel på att undervisningsformerna har förändrats. Bedömargruppens generella rekommendation att utveckla mer studentaktiva undervisningsformer, har endast få följt, ett par institutioner menar i sina svar att det som behövs är mer lärarledd undervisning, inte mindre. Vid exempelvis Umeå universitet och Högskolan Kristianstad har dock satsningar gjorts på att utveckla examination och undervisningsformer, i Högskolan i Halmstad stimuleras alternativa undervisningsformer med extra resurstilldelning, vid Uppsala universitet har flera former av mer studentaktiv undervisning provats och vid Lunds universitet har förbättrad resurstilldelning använts bl.a. för att öka de laborativa inslagen i utbildningen och införa muntliga case-övningar.

Få förändringar i forskarutbildningens innehåll och genomförande

I utvärderingen problematiserades grundutbildningen i högre grad än forskarutbildningen, och relativt få specifika förslag gavs på förbättringar inom forskarutbildningen. Som en konsekvens redovisas i uppföljningen färre åtgärder – vid sidan av utökad samverkan och stärkt lärarresurs – som direkt haft med forskarutbildningen att göra. Enstaka exempel ges på förändringar i kursutbudet, minskad institutionstjänstgöring för doktoranderna, förbättrad

handledning och utvecklade forskningsmiljöer. Handelshögskolan i Stockholm har t.ex. i två omgångar sett över framför allt forskarutbildningens organisation och kursutbud.

Vid Örebro universitet inrättades forskarutbildning i företagsekonomi år 2002, och vid Mälardalens högskola har en forskarutbildning i företagsekonomi byggts upp inom ramen för det tekniska vetenskapsområdet. Efter att Mithögskolan fick ställning som universitet år 2005 är företagsekonomi etablerat som forskarutbildningsämne även här.

Kvalitetsarbetet verkar ha påverkats marginellt

Högskoleverkets generella uppmaning till förbättrat kvalitetsarbete verkar i princip bara ha hörsammats av den ca tredjedel av institutionerna som sett över sina kursvärderingsrutiner. Enstaka alumniuppföljningar rapporteras, och enstaka exempel ges på hur student- och doktorandinflytande utvecklats.

Latin, grekiska och nygrekiska

Resursförstärkning och stärkt samverkan

De flesta utvärderade miljöerna i latin, grekiska och nygrekiska ställer sig positiva till utvärderingen. Flera ämnesmiljöer pekar i uppföljningssvaren på att man fått argument för diskussioner med anslagsgivande instanser och att dessa faktiskt lett till en rejäl resursförstärkning, till exempel i form av fler lärare. De flesta uppger även att den nationella samverkan har ökat.

Det har varit nyttigt att bli granskad. ”Man tvingas till eftertanke, vilket ’per se’ är hälsosamt.” ”De synpunkter som framfördes i HSV:s utvärderingsrapport har varit av stort värde för verksamheten.” Ett par miljöer skriver, att det faktum att man fått positiv kritik har verkat stimulerande, eftersom man då fått bekräftelse på att man är på rätt väg.

Även en del kritiska röster kommer fram i uppföljningen. Självvärderingsprocessen har tagit mycket tid i anspråk och inneburit ökad arbetsbelastning. En miljö skriver att de förändringar som har gjorts i första hand är en följd av andra faktorer än Högskoleverkets utvärdering, exempelvis organisatoriska förändringar.

Det faktum att rekommendationerna i rapporten inte ges i punktform utan i löpande text kan ha bidragit till att många av de institutionsspecifika rekommendationerna inte bemöts.

Utvärderingen omfattade grund- och forskarutbildningar i latin och grekiska vid fyra universitet (varav ett även hade inriktningen bysantinsk grekiska/bysantinologi), samt grund- och forskarutbildning i nygrekiska vid tre av dessa universitet, sammantaget alltså elva grundutbildningar och elva forskarutbildningar. När uppföljningen genomfördes hade en av utbildningarna i nygrekiska (både grund- och forskarutbildning) lagts ner.

Bedömningar och rekommendationer till ämnena

Bedömargruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Bedömargruppens viktigaste rekommendation till ämnena var att de borde samverka i högre grad. På grund av de uppenbara resursbristerna ansågs detta nödvändigt för att kunna upprätthålla en godtagbar standard i utbildningarna. Samtidigt underströk bedömarna att samverkan inte kunde påläggas ämnena istället för förstärkning av basresurserna, utan måste vara ett komplement till dessa.

Få av ämnesmiljöerna levde upp till det minimikrav på antalet disputerade lärare som ställdes i utvärderingen, dvs. två lektorer inom grundutbildningen och minst en docentkompetent handledare inom forskarutbildningen. Forsk-

ningsverksamheten var också begränsad vilket kunde leda till en svag forskningsanknytning inom grundutbildningen, och därmed även att kvaliteten inom grundutbildningen kunde bli lidande.

Enligt bedömargruppen hade forskarutbildningsreformen 1998, med krav på full finansiering för doktoranderna under fyra år, varit förödande för små ämnen utan tillgång till externa medel. Seminarieverksamheten hade därmed blivit svår att upprätthålla och få doktorander kunde antas till forskarutbildning. Bedömarna ansåg att fler doktorandtjänster därför måste ställas till ämnenas förfogande. Även resurstilldelningssystemet borde ses över utifrån de humanistiska ämnenas situation, liksom universitetens interna fördelningsprinciper.

Koncentration av ämnet förordades inte, eftersom detta med stor sannolikhet skulle innebära färre studenter. Däremot skulle den profilering som redan fanns kunna bli synligare och formaliserad och informationen till studenterna tydligare.

Bedömargruppen ansåg att textmängden inom enskilda kurser var alltför omfattande och den varierade dessutom avsevärt från lärosäte till lärosäte. Gruppen rekommenderade att mängden text skulle reduceras till förmån för mer djupgående analyser och större tonvikt på metodkurser.

Examinationsformerna behövde varieras. Enskild muntlig tentamen förekom enligt bedömarnas mening alltför ofta, vilket skulle kunna utgöra ett problem för studenternas rättsäkerhet.

När det gällde kvalitetsarbetet ansåg man att långsiktiga mål för verksamheten borde formuleras av ledningen vid de olika institutionerna. Även uppföljningssystem för utexaminerade studenter behövde utarbetas.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket instämde i bedömargruppens slutsatser och konstaterade att utbildningarna i de utvärderade ämnena var av skiftande kvalitet. Av de elva utvärderade miljöerna var det bara tre som ansågs ha tillräckligt många disputerade lärare. Högskoleverket uppmanade därför institutionerna att stärka lärarresursen.

Högskoleverket instämde också i bedömargruppens slutsats att samverkan både inom det egna lärosätet och nationellt och internationellt var nödvändig. Gemensamma forskarskolor borde övervägas.

Högskoleverket riktade en allvarlig anmärkning mot grundutbildning i latin vid två lärosäten, i grekiska vid ett lärosäte och i nygrekiska vid ett lärosäte. Det var framför allt de otillfredsställande lärarresurserna som behövde åtgärdas.

Examensrätten för forskarutbildning i latin ifrågasattes vid två lärosäten, i grekiska vid ett lärosäte och i nygrekiska vid ett lärosäte. Även här var de svaga lärarresurserna avgörande.

Allvarlig anmärkning riktades även till forskarutbildningen i nygrekiska vid två lärosäten pga. otillfredsställande lärarresurser.

Rekommendationer till enskilda institutioner

De flesta ämnesmiljöerna rekommenderades någon form av samverkan. Utbildningarna i latin borde samverka nationellt för att få till stånd en ökad kompatibilitet mellan utbildningarna. De nygrekiska miljöerna fick även uppmaningen att stärka det internationella samarbetet och utbytet.

Rekommendationer om att minska och koordinera pensumvolymen med systerinstitutioner gavs till samtliga språk.

Sju av elva miljöer fick uppmaningen att stärka ämnets resurser och att anställa fler disputerade lärare.

Bedömargruppen efterlyste en metodkurs vid någon institution, och fler undervisningstimmar på de högre nivåerna vid en annan. Vid ett par av dem ansågs forskningsanknytningen inom grundutbildningen vara alltför svag. Undervisnings- och examinationsformer behövde varieras vid någon institution. Inom ett par miljöer i latin ansåg bedömargruppen att nybörjar- och introduktionskurser skulle utvärderas för att se om förkunskapskravet borde behållas eller tas bort. I grekiska fick flera miljöer uppmaningen att erbjuda specialkurser utan förkunskapskrav.

Till forskarutbildningen gavs långt färre rekommendationer än till grundutbildningen. Även här gällde för flera miljöer att skära ner pensumvolymen och att koordinera denna med systerinstitutionernas. Flera ämnesmiljöer uppmanades att se över balansen mellan avhandlings- och kursdel och att öka andelen avhandlingsrelaterade kurser. Ett par rekommendationer rörde handledningen.

Ytterst få av de specifika rekommendationerna rörde institutionernas kvalitetsarbete.

Institutionernas reaktioner

Mer samverkan i grekiska och nygrekiska än i latin

Den nationella samverkan mellan ämnesmiljöerna i latin verkade inte ha ökat nämnvärt vid tiden för uppföljningen. Inom forskarutbildningen hade Stockholms universitet tagit initiativ till ett nationellt doktorandseminarium, men detta blev inte av på grund av för få anmälda hösten 2004. Ett nytt försök planerades till hösten 2005. Stockholms doktorander i latin deltar också regelbundet i seminarier vid institutionen i Uppsala, dock utan att samverkan formaliserats. Huruvida kompatibiliteten mellan de svenska latinutbildningarna har ökat framgår inte av uppföljningssvaren.

Inom både grekiska och nygrekiska verkar den nationella samverkan däremot ha ökat avsevärt, i form av nationella doktorandseminarier, ämneskonferenser (i grekiska), och samordning av pensumvolym.

Vid Uppsala universitet har internt samarbete inletts mellan språken, andra ämnen inom humaniora och teologi. Den grekiska ämnesmiljön vid Stock-

holms universitet samverkar med ämnen som teoretisk filosofi, historia, genusstudier och litteraturvetenskap.

Nygrekiska vid Lunds universitet har i samverkan med de danska universiteten i Köpenhamn och Roskilde fått medel från Öresundsuniversitet för att kunna erbjuda en kurs om Greklands samhälle, kultur, ekonomi och medlemskap i EU. Man har vidare formaliserat sitt samarbete med de grekiska universiteten i Athen och på Kreta, med vilka man har lärar- och studentutbyte. De nygrekiska miljöerna i Lund och Stockholm planerade att under våren 2006 förlägga ett seminarium till Athens universitet i samarbete med institutionen för lingvistik i Athen. I Lund har lektorn i nygrekiska, inom ramen för Linnaeus-Palme-programmet, även undervisat vid Ammans universitet i Jordanien, och varje år läser ett par studenter från Ammans universitet nygrekiska i Lund.

Företrädare för den grekiska ämnesmiljön vid Stockholms universitet har utvecklat samarbetet med institutioner i Holland och Frankrike. Vid Lunds universitet har grekiska, i samarbete med universiteten i Perugia (Italien), i Lissabon (Portugal), och på Malta, erhållit EU-medel för att bekosta effektivisering av grundutbildningen samt författande av nya läromedel.

Nygrekiska i Lund uppger att man förstärkt sin profil till följd av de generella rekommendationerna. Institutionerna i Stockholm har förbättrat informationen på hemsidan om forskningsprofilen.

Resursförstärkning i form av fler lärare och doktorander

Två ämnesmiljöer i latin, två i grekiska och två i nygrekiska fick i utvärderingen uppmaningen att tillföra ämnet mer resurser i form av disputerade lärare. Det har också gjorts i alla fall utom ett. Flera ämnesmiljöer redovisar även resurstillskott i form av studiestöd för doktorander.

Minskad pensumvolym inom grundutbildningen

Av samtliga rekommendationer till grundutbildningen verkar drygt hälften ha lett till åtgärder. Samtliga ämnesmiljöer som fått rekommendationen att se över och skära ner pensumvolymen har t.ex. gjort detta. I nygrekiska har rekommendationerna att öka språkfärdighetsträningen lett till åtgärder vid en institution, i form av ökat nyttjande av språklaboratorium. En stor del av rekommendationerna kommenteras dock inte.

Rekommendationer som varit enkla att genomföra och inte särskilt resurskrävande har ofta följts, som till exempel att införa möjligheten att skriva C-uppsats eller att ta bort kravet på att D-uppsatserna bör vara publicerbara. Rekommendationer som är lite mer tidskrävande eller på annat sätt resurskrävande har man i en del fall bortsett ifrån. Det gäller t.ex. rekommendationen att öka forskningsanknytningen i utbildningen, att införa moment av vetenskaplig metod, att variera undervisnings- och examinationsformer, eller att införa stödundervisning.

Ett par ämnesmiljöer i grekiska erbjuder numera specialkurser utan förkunskapskrav. I Göteborg har t.ex. en kurs i grekisk litteratur i översättning hållits och några av studenterna har gått vidare till studier i grekiska. Även i Stockholm har specialkurser med olika förkunskapskrav införts som kan läsas som fristående kurs. I Göteborg har tre nya kurser inrättats, varav en är en interaktiv nätkurs.

Några rekommendationer har fått blandad respons. Av de två ämnesmiljöer i latin som föreslogs utvärdera försök med nybörjar- eller introduktionskurser, för att se huruvida man bör behålla eller ta bort förkunskapskravet, har en följt rekommendationen.

Många av rekommendationerna till forskarutbildningen bemöts inte

Forskarutbildningen fick i utvärderingen ungefär hälften så många rekommendationer som grundutbildningen. Mindre än hälften av rekommendationerna verkar ha lett till åtgärder. Många av rekommendationerna kommenteras överhuvudtaget inte i uppföljningssvaren. De rekommendationer som har följts handlade bland annat om att skära ner pensumvolymen, och att införa metodundervisning i utbildningen – något som har lösts med hjälp av fakultetskurser.

Det finns rekommendationer som inte är särskilt resurskrävande men som ändå inte tycks ha lett till åtgärder, t.ex. att se till att de fakultetsgemensamma kurserna kan tillgodoräknas inom forskarutbildningen. Blandad respons har även rekommendationen att se över balansen mellan avhandlings- och kursdel fått. Två ämnesmiljöer redovisar åtgärder och två andra bemöter inte rekommendationen. Rekommendationer om att förbättra handledningen har heller inte bemötts.

Som svar på vilka generella rekommendationer som man tagit fasta på anger en ämnesmiljö att man nu erbjuder alla doktorander en bihandledare. I grekiska nämns också planer på gemensamma forskarutbildningskurser.

Kvalitetsarbetet lågprioriterat

De generella rekommendationerna rörande kvalitetsarbete verkar inte ha fått något större genomslag och ytterst få av de specifika rekommendationerna rörde institutionernas kvalitetsarbete. Endast en miljö (i grekiska) råddes att öka studentinflytande och studenternas insyn i utbildningen, något som också har skett. De två institutioner som uppmanades att lösa konflikterna inom ämnet bemöter inte rekommendationen. Den ämnesmiljö som ansågs behöva förbättra den dåliga arbets- och studiemiljön redovisar åtgärder på denna punkt.

Vid Lunds universitet har en utvärdering av C- och D-uppsatserna i latin och nygrekiska genomförts med hjälp av sakkunniga från fyra länder.

Lingvistik och teckenspråk

Stärkt samverkan och förbättrat kvalitetsarbete

Bland effekterna av utvärderingen av lingvistik och teckenspråk märks en rad åtgärder för att förbättra kvalitetsarbetet och stärka samverkan mellan institutionerna. Samtidigt har fler lärare anställts. Sex av de sju institutionerna uttrycker sig positivt om utvärderingen även om ett par också understryker att den tagit mycket tid i anspråk. ”Är det någon som har beräknat hur mycket obetald arbetstid som har lagts ner på utvärderingen?” I flera av uppföljnings-svaren uppges att utvärderingen varit ett gott stöd i det egna förändringsarbetet och att det har varit intressant att få en ordentlig genomlysning av ämnet. Det har också varit intressant att se lingvistik i ett svenskt jämförande perspektiv. ”Även återkommande korta uppföljningar såsom denna ger möjlighet till förnyad självreflektion.” I något fall uppges att det faktum att utvärderingen till största delen utfallit positivt har gjort det lättare att ta till sig av den kritik som riktats.

Utvärderingen omfattade grundutbildning i lingvistik vid sju lärosäten och forskarutbildning vid fem av dessa, samt grund- och forskarutbildning i teckenspråk vid ett lärosäte.

Bedömningar och rekommendationer till ämnena

Bedömgrensgruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Bedömgrensgruppen fick ett gott intryck av grund- och forskarutbildningen i lingvistik och teckenspråk vid de utvärderade institutionerna. Dock ansåg man att en rad åtgärder för att säkra den framtida tillgången till kunskap och kompetens inom ämnesområdet behövdes.

Ämnena borde bland annat fortsätta att profilera sig från C-nivån och informera studenterna om sin lokala profil. Genom samverkan med andra lärosäten i fråga om t.ex. kurser på C-, D- och forskarutbildningsnivåerna skulle lärarnas olika kompetenser kunna komplettera varandra i ökad utsträckning. Att lärarna skulle ges utrymme för egen forskning betonades.

Studenterna behövde ges ett helhetsperspektiv över ämnesstudierna och en identitet som lingvistikstuderande, ansåg bedömgrensgruppen, och mer uppmärksamhet borde ägnas åt lingvistikens tillämpningsområden i relation till utvecklingen på arbetsmarknaden och i samhället.

Rekryteringen till fördjupningskurser behövde öka. Olika stödåtgärder skulle behöva sättas in för att öka genomströmningen.

Kursdelen i forskarutbildningarna behövde ses över på många håll så att kurserna i högre grad anpassades till den enskilda doktorandens studiegång.

Kurserna borde också erbjudas mer regelbundet. Kurser i högskolepedagogik borde räknas som en del av kurskravet inom forskarutbildningen. Studierektorer för forskarutbildningen sågs som önskvärt.

Institutionerna uppmanades att skapa fasta system för studentinflytande. Mer systematiska rutiner kring kursvärderingar och återkoppling av kursvärderingsresultat borde utvecklas och även omfatta forskarutbildningen. Kursutvärderingar borde inte bara avse enstaka kurser utan även göras av hela kursblock.

Bedömarna ansåg att ämnet lingvistik behövde få mer resurser. Med tanke på ämnets stora teknikberoende borde det tilldelas en årlig basresurs för att kunna tillgodose de tekniska kraven.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket instämde i bedömargruppens slutsatser och rekommendationer. Bland de utvärderade ämnesmiljöerna ifrågasattes examensrätten i lingvistik vid ett lärosäte på grund av bristande forskningsanknytning i grundutbildningen. Vid ytterligare två lärosäten, en högskola och ett universitet, utfärdades kritik även om inte examensrätten ifrågasattes. Vid det ena lärosätet fanns alltför få lärare och forskningsanknytningen bedömdes vara alltför svag. Lärarna behövde därför få mer tid till forskning. Vid det andra fanns få studenter på högre nivåer, vilket gjorde underlaget för rekrytering till forskarutbildning alltför begränsat. Man borde därför överväga om tillräckliga förutsättningar fanns för att ge forskarutbildning med två inriktningar.

På grund av ämnens sårbarhet ifråga om volym och tillgång på lärare underströk Högskoleverket vikten av att samverka, framför allt inom forskarutbildningen. Lärar- och doktorandutbyten rekommenderades.

Rekommendationer till enskilda institutioner

Alla institutioner utom en fick rekommendationen att förbättra rutiner kring kursvärderingar och/eller studentinflytande. Det underströks att studenter även bör medverka vid planeringen av utbildningen, upprättandet av kursplaner, etc.

Samtliga institutioner ansågs även behöva öka antalet disputerade lärare eller på annat sätt höja lärarkompetensen.

Bedömargruppen gav inga specifika rekommendationer om nationell eller internationell samverkan. Däremot uppmanades flera miljöer att samverka mer internt inom den egna institutionen eller med andra språkinstitutioner inom det egna lärosätet. Ett par av dem ansågs behöva stärka sin profil eller begränsa antalet inriktningar inom utbildningen.

Vad gäller grundutbildningen rörde de flesta rekommendationerna kurserna, där vissa inslag föreslogs öka. I något fall behövde progressionen ses över. Åtgärder för att stärka handledning och betygsättning av examensarbeten rekommenderas på flera håll. Forskarutbildningen fick få specifikt riktade rekommendationer. Ett par av dessa gällde doktorandernas villkor.

Bedömarna ansåg att dimensioneringen av teckenspråksundervisningen behövde ses över för att fler studenter skulle kunna antas. Antalet teckenspråkstolkare behövde också öka för att förbättra de döva studenternas möjlighet att delta i olika delar av institutionens verksamhet.

Institutionernas reaktioner

Fler lärare har anställts

Av uppföljningssvaren framgår att ungefär hälften av institutionerna har anställt fler lärare. I ett fall uppges att man löst bristen på lärare med hjälp av undervisande doktorander. Vid en annan institution har en lärare sagts upp pga. arbetsbrist.

Ett par miljöer uppmanades att ge lärarna mer tid till forskning. En av miljöerna har följt rekommendationen. I något svar uppges att lärarnas utrymme för forskning snarare har minskat än ökat.

Flera av rekommendationerna till grundutbildningen bemöts inte

Relativt många av de institutionsspecifika rekommendationerna som rörde grundutbildningen verkar inte ha föranlett några åtgärder. Ofta kommenteras rekommendationerna överhuvudtaget inte. Flera av dessa handlade om process och resultat, dvs. handledning, progression, kravnivå och betygsättning. En rekommendation som gällde att fokusera mer på språkteori beskrivs i uppföljningssvaren som irrelevant och motsägelsefull i förhållande till bedömarnas generella rekommendationer. En annan, som gällde undervisningsvolymen, har inte följts av ekonomiska skäl.

Vid några institutioner har kursplaner reviderats och litteraturlistor moderniserats. Betygsättningen och handledning av uppsatser har setts över i något fall.

I teckenspråk har antalet studenter ökat genom att grundkursen numera ges vartannat år istället för vart tredje, och i teckenspråk som nybörjarkurs ges grundkursen nu varje hösttermin istället för var tredje termin som tidigare. För att förbättra tillgången på tolkar har man sökt pengar hos Länsarbetsnämnden.

Många av de generella rekommendationerna verkar ha föranlett åtgärder. Några miljöer uppger t.ex. att de förbättrat informationen till studenterna om utbildningen och om lingvistikens tillämpningsområden och arbetsmarknad etc. Ett par redovisar att man ökat ansträngningarna för att ge studenterna ett helhetsperspektiv på utbildningen, t.ex. genom introducerande seminarier. Andra har tagit fasta på bedömagruppens slutsats att programutbildningar verkar locka fler studenter, än ämnesstudier. Genom att inrätta utbildningsprogram i lingvistik, som i Stockholm, eller genom att ingå i logopedprogram uppges institutionerna ha förbättrat rekryteringen av studenter.

Forskarutbildningen har fått studierektorer

Det är oklart huruvida de institutionsspecifika rekommendationer som rörde forskarutbildningen har haft särskilt stor effekt. I ett par fall säger sig institutionerna ha tagit fasta på rekommendationen men redovisar få konkreta åtgärder. En ämnesmiljö anser att vissa rekommendationer inom forskarutbildningen var motsägelsefulla, t.ex. menar man att en långt driven samverkan inte är kompatibel med en anpassning till den enskilde doktorandens studiegång.

Fyra miljöer uppger att de har tillsatt, eller planerar att tillsätta, en studierektor. Ett par miljöer erbjuder numera alla doktorander bihandledare. Några har breddat sitt kursutbud och flera erbjuder doktoranderna kurser i högskolepedagogik.

En institution rapporterar att doktorandernas stress att bli klara inom fyra år har ökat.

Samverkan och profilering har ökat

Även om inga institutionsspecifika rekommendationer givits i den riktningen framgår det att den nationella samverkan har ökat, framför allt inom forskarutbildningen. Intrycket är att fler doktorander än tidigare medverkar i nationella forskarskolor eller följer nationella forskarutbildningskurser. Institutionen vid Göteborgs universitet har t.ex. ordnat en nationell forskarutbildningskurs i forensisk fonetik.

Ämneskonferenser i allmän språkvetenskap inleddes år 2002.

Flera lärosäten, t.ex. Stockholms universitet och Uppsala universitet, har även utvecklat regional samverkan med annat lärosäte, både i anslutning till kurser på C- och D-nivåerna och inom forskarutbildningen. Lärare i allmän språkvetenskap vid Lunds universitet har medverkat i forskarutbildningskurser vid Uppsala universitet.

Bolognaprocessen har också medfört att flera ämnesmiljöer i lingvistik samverkar med andra ämnen inom det egna lärosätet. Från Högskolan i Skövde rapporteras att man till följd av en omorganisation nu förstärkt samarbetet med datalingvistik, datalogi och bioinformatik. På bland annat Stockholms universitet planeras mastersutbildningar i språk där lingvistikämnet ingår med någon kurs.

Även profileringen grundutbildningen verkar ha ökat.

Någon ökad internationell samverkan går inte att utläsa av uppföljningssvaren.

Kvalitetsarbetet har förbättrats

De allra flesta institutionsspecifika rekommendationerna rörande kvalitetsarbete ser ut att ha följts. Framför allt rutinerna kring kursvärderingar har förbättrats, men även studentinflytandet har stärkts. Vid Umeå universitet har man infört en grundutbildningsgrupp med studentrepresentanter för beredning av ärenden som rör grundutbildningen (kursplaner m.m.). Där förs

även kursvärderingar av hela kursblock. I något fall påpekas att det inte känts angeläget att ha med studentrepresentanter i olika planeringsgrupper pga. det låga antalet studenter och lärare. Det skulle bara innebära att ännu mer tid gick till administration.

Vid Göteborgs universitet har en alumniförening startats och i Högskolan i Skövde har man utarbetat en handlingsplan för uppföljningar av programstudenter. Ett par institutioner har vidtagit åtgärder för att rekrytera fler studenter.

Matematik

Stärkt samverkan och många åtgärder inom grundutbildningen

En majoritet del av de utvärderade ämnesmiljöerna ställer sig positiva till utvärderingen. Trots att den varit tidskrävande har den höjt medvetenheten och bidragit till att snabba på det interna utvecklingsarbetet. ”Självvärderingen har gett oss bättre kunskap om vår egen organisation och inriktning.” Rekommendationerna har infogats som målsättningar i handlingsplaner för kvalitetsarbete. Man har även blivit uppmärksam på de delar av verksamheten som fungerar extra bra och fått en bekräftelse på att man är på rätt väg. Rapporten har kunnat användas i diskussioner om resurstilldelning inom det egna lärosätet. ”Slutdokumentet innehåller mycket fakta och det är bra att fått det dokumenterat.”

Några anser dock att utvärderingen inte bidragit med några nya insikter och att den tagit allt för mycket tid i anspråk.

En stor del av de specifikt riktade rekommendationerna har följts. Den rekommendation som varit svårast att efterkomma gällde att ge lärarna mer tid för forskning. De generella rekommendationer som ser ut att ha fått störst genomslag gällde kursvärderingar och samverkan.

Utvärderingen omfattade 17 grundutbildningar och 14 forskarutbildningar.

Bedömningar och rekommendationer till ämnet

Bedömargruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Bedömargruppens sammanfattande intryck var att det vid samtliga lärosäten pågick en ambitiös verksamhet inom grund- och forskarutbildning och att den svenska forskarutbildningen höll en god internationell standard. Förutsättningarna för att bedriva forskarutbildning var dock väldigt olika. Bedömargruppen underströk att nya forskarutbildningar i matematik inte borde starta utan att vissa kriterier var uppfyllda, som att doktoranderna kunde garanteras kvalificerad handledning och ett brett utbud av lärarledda kurser. Koncentration av resurserna till de miljöer som redan hade en väletablerad forskarutbildning, eller åtminstone kommit en bra bit på vägen att bygga upp en sådan, rekommenderades, liksom samverkan mellan olika enheter om bl.a. kursutbud och handledningsresurser.

Lärarnas arbetsbelastning hade, enligt bedömargruppen, ökat markant under de senaste åren, varför det var särskilt viktigt att lärarna gavs tid för kompetensutveckling så att de kunde bibehålla sitt engagemang.

Studenternas varierande förkunskaper framhölls som ett problem som krävde åtgärder. Med tanke på detta behövde gymnasiereformerna också följas upp, vilket förutsatte samverkan mellan lärosätena och gymnasieskolan.

Matematikutbildningarna behövde marknadsföras bättre och få en tydligare profil för att kunna locka till sig fler studenter, särskilt till de högre nivåerna. Goda förebilder, liksom stöd och uppmuntran, ansågs viktiga för att öka andelen kvinnor i ämnet.

Pedagogiskt utvecklingsarbete krävdes, speciellt med tanke på att studenterna ofta läser matematik i början av utbildningen som ett stödämne. Bedömagruppen ansåg att muntlig och skriftlig framställning borde bli obligatoriska inslag i matematikutbildningen och att datoranvändningen i undervisningen borde öka.

Rutinerna kring kursvärderingar och återföring av utvärderingsresultat behövde förbättras generellt.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket konstaterade att grundutbildningen vid samtliga utvärderade ämnesmiljöer uppfyllde kraven för examensrätt. När det gäller forskarutbildningen rekommenderades att en högskola som nyligen inrättat forskarutbildning skulle dröja med igångsättandet till dess att förutsättningarna beträffande antalet professorer, disputerade lärare, kursutbud samt antal studenter på högre nivå i utbildningen stärkts. Vidare rekommenderade Högskoleverket att de tre lärosäten som ännu inte hade inrättat forskarutbildning i matematik skulle avvakta med att göra detta.

Högskoleverket delade bedömagruppens slutsats att de yttre förutsättningar som institutionerna arbetade under påverkade utbildningens kvalitet. Trots att flera problem krävde politiska beslut för att kunna lösas, ansågs samverkan mellan större och mindre lärosäten vara en viktig förutsättning för att en hög nivå skulle kunna upprätthållas inom grund- och forskarutbildning.

Högskoleverket avsåg att i uppföljningen särskilt uppmärksamma institutionernas system för kursvärderingar.

Rekommendationer till enskilda institutioner

Flera ämnesmiljöer, både större och mindre, fick rekommendationen att anställa fler lektorer och/eller professorer eller att öka handledarkapaciteten. Ungefär en tredjedel av dessa uppmanades ge lärarna mer tid åt forskning och kompetensutveckling. Några av de mindre miljöerna fick rekommendationen att stärka ämnets ställning.

Nästan hälften av miljöerna ansågs behöva se över kursutbud och/eller litteraturlistor inom grundutbildningen. Framför allt kursutbudet på C- och D-nivåerna behövde stärkas, gärna i samverkan mellan flera lärosäten. Några miljöer uppmanades att vidta åtgärder för att bättre möta nybörjarstudenterna på deras nivå och andra råddes att öka inslagen av muntlig och skriftlig framställning. Till några miljöer gavs rekommendationen att öka användningen

av moderna medier i undervisningen och att öka studenternas tillgång till datorer.

Flera av de rekommendationer som gavs angående forskarutbildningen handlade om doktorandernas villkor. Två ämnesmiljöer fick uppmaningen att bredda kursutbudet.

Bara en miljö rekommenderades att öka studentutbytet. Ungefär två tredjedelar av institutionerna ansågs behöva öka sin nationella samverkan, med andra lärosäten eller med gymnasieskolan. Flera av de mindre miljöerna fick rekommendationen att öka samverkan med andra institutioner eller ämnen inom det egna lärosätet, eller inom den egna miljön. Vid ett antal av de mindre institutionerna ansåg bedömargruppen att profileringen behövde stärkas.

Ytterst få av de specifika rekommendationerna rörde institutionernas kvalitetsarbete.

Institutionernas reaktioner

Samverkan och profilering har ökat

De flesta institutionsspecifika rekommendationerna om samverkan verkar ha lett till åtgärder. Även institutioner som inte fått någon specifik rekommendation om detta redovisar att samverkan har ökat. Flera uppger att deras doktorander nu deltar i nationella forskarskolor.

Mellan Örebro universitet och Mälardalens högskola har ett formaliserat samarbete i matematik initierats, som till en början kommer att bestå i att studenterna får tillgång till båda lärosätenas kurser och att kursutbudet på C- och D-nivåerna samordnas. Örebro universitet samarbetar även med Chalmers tekniska högskola/Göteborgs universitet och med Linköpings universitet på forskarutbildningsnivå.

Växjö universitet, Högskolan i Kalmar och Blekinge tekniska högskola har intensifierat sitt samarbete inom ramen för projektet Samverkan mellan universitet och högskolor i sydost. Lunds universitet samarbetar med Malmö högskola inom forskarutbildningen. Uppsala universitet har varit värd för två forskarskolor: Forskarskolan för matematik och beräkningsvetenskap, som startade 2001, och National Graduate School in Scientific Computing. Uppsalainstitutionen samarbetar även med Kungl. Tekniska högskolan (KTH) både inom forskar- och grundutbildning där studenter på internationella mastersprogram erbjuds läsa kurser vid båda lärosätena.

En arbetsgrupp har tillsatts för att undersöka möjligheterna att etablera ett matematiskt centrum i samarbete mellan Stockholms universitet och KTH.

Inom Karlstads universitet finns forskningssamarbete mellan matematik, fysik och kemiteknik.

Även samverkan med det omgivande samhället uppges ha ökat. Vid Högskolan i Gävle har institutionen organiserat ett antal föredrag på Teknikparken, som är en samlingspunkt för små företag. Flera miljöer nämner också att man utvecklat samverkan med gymnasieskolan. Karlstads universitet arrang-

erar t.ex. varje år en naturvetenskaplig sommarforskar skola för NT-elever som gått ut årskurs 1 eller 2 på gymnasiet.

Ett par av rekommendationerna om samverkan har dock upplevts som irrelevanta. I ett fall gällde det att skapa en sammanhållen institution genom att avlägsna olikheter mellan två olika matematikavdelningar. Här framhålls att man tvärtom eftersträvar denna olikhet. I ett annat fall hade bedömargruppen rekommenderat att doktoranderna skulle uppmuntras till fler internationella kontakter.

De flesta rekommendationer om profilering av utbildningen verkar ha följts.

Fler lärare har anställts

De ämnesmiljöer som fick uppmaningen att anställa fler lärare eller att höja lärarkompetensen har också gjort så. Däremot är det få av de miljöer som ombads förbättra lärarnas möjligheter till forskning som haft resurser till detta. En ämnesmiljö har lyckats förbättra situationen genom externa medel. I ett svar påpekas att rekommendationen att öka ansträngningarna att få externa medel upplevs som irrelevant eftersom det arbetet ständigt pågår. Några miljöer skriver att lärarna har forskning i tjänsten, men det är inte klart om detta är ett resultat av utvärderingen.

Flera åtgärder för att ta hand om nybörjarstudenterna

Två tredjedelar av de rekommendationer som gavs angående grundutbildningen ser ut att ha följts, t.ex. de flesta som handlade om kursutbudet eller uppdatering av litteraturlistor. I ett svar påpekas att det inte är relevant att öka antalet kurser på C- och D-nivåerna eftersom det redan finns gott om sådana och att en del kurser även kan tas som läskurser.

Några rekommendationer har inte följts på grund av resursbrist.

Nästan hälften av institutionerna har vidtagit åtgärder för att bättre möta nybörjarstudenterna på deras kunskapsnivå, trots att endast ett fåtal fått denna rekommendation specifikt riktad till sig. Mer än hälften av dem uppger att inslag av muntlig och skriftlig framställning har ökat.

Vid ett lärosäte påpekar fakultetsledningen att bedömarnas generella slutsatser var så viktiga att de borde ha lett till utbildningspolitiska ställningstaganden, speciellt vad beträffar förkunskapsnivån hos nybörjarstudenter.

Relativt många ämnesmiljöer anger att moderna medier används i allt större utsträckning i undervisningen.

Få förändringar inom forskarutbildningen

Av de fem rekommendationer som rörde doktorandernas villkor har tre lett till åtgärder. En rekommendation som rörde att skapa ett redovisningssystem för doktorandernas tjänstgöringstid uppges vara irrelevant eftersom detta redan var åtgärdat vid tiden för platsbesöket. I det andra fallet rekommenderade bedömarna att systemet med utbildningsbidrag skulle slopas, men pga.

resursbrist har institutionen valt att behålla det. Flera institutioner verkar ha följt den generella rekommendationen att avhandlingsämnet bör diskuteras tidigt under forskarutbildning och ett par institutioner uppger att den individuella studieplanen har blivit ett allt viktigare redskap för att effektivisera utbildningen.

Det lärosäte som vid tiden för utvärderingen nyligen hade inrättat forskarutbildning verkar ha stärkt forskningsmiljön, bl.a. genom att anställa en professor och flera lektorer. De tre lärosäten som ännu inte hade inrättat forskarutbildning, och som av Högskoleverket avråddes från detta, har följt rekommendationen och istället arbetat med att höja kvaliteten inom grundutbildningen.

Kursvärderingarna i fokus

Trots att endast en specifik rekommendation avsåg kursvärderingarna uppger sig mer än hälften av institutionerna ha förbättrat sina rutiner på den punkten. Däremot tar ingen institution upp frågan om studentinflytande. När det gäller rekryteringsåtgärder bland studenterna är det ungefär hälften som vidtagit åtgärder. Vid Stockholms universitet har man t.ex. under två år bedrivit projektet Uppsökande rekrytering i Stockholms södra förorter till högre studier på utbildningar som kräver kunskaper i matematik.

Några ämnesmiljöer uppger att de har försökt rekrytera fler kvinnor till ämnet. Vid Uppsala universitet har man inom de grundläggande kurserna i beräkningsvetenskap arbetat med att förändra kurserna så att tillämpningar, helhetstänkande och ”den röda tråden” framträder tydligare. Syftet är att framför allt kvinnliga studenter ska tilltalas av kurserna.

Medie- och kommunikationsvetenskap

Stöd för ett ämne som utvecklas

Bedömargruppen karakteriserade medie- och kommunikationsvetenskap (MKV) som ett nytt ämne under snabb tillväxt, med beröringspunkter till många vetenskaper och discipliner. Man uppfattade MKV som ett ämne under utveckling. Därmed är det kanske inte överraskande att MKV-institutionerna i allmänhet uppger sig ha haft nytta av Högskoleverkets utvärdering i det egna utvecklingsarbetet, även om söktrycket minskat på flera håll under senare år och förutsättningarna för ämnet därmed delvis förändrats. Samtidigt har interna omorganisationer påverkat ämnets villkor vid åtminstone en tredjedel av institutionerna.

Framför allt självvärderingen, men även bedömargruppens rapport har lett till interna diskussioner, påskyndat pågående utvecklingsarbete och gett kraft åt de interna processerna. Utvärderingen uppges ha fungerat mer bekräftande än ifrågasättande, den har ”stärkt känslan att vi är på rätt väg” och ”stärkt MKV-kollegiets självkänsla”. I det sammanhanget har den nationella överblicken varit värdefull, påpekar några.

Alla är dock inte enbart nöjda. Processen hade vissa ”barnsjukdomar”, anmärker ett par institutioner, utvärderingen var arbetskrävande och rapporten kunde ha blivit mer användbar.

Utvärderingen av MKV omfattade 16 grundutbildningar och 6 forskarutbildningar.

Bedömningar och rekommendationer till ämnet

Bedömargruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

MKV-utbildningarnas mest fundamentala problem uppgavs i utvärderingen vara bristen på disputerade lärare. Undervisningen inom grundutbildningen sköttes till stora delar av doktorander, vars undervisningsskyldighet kunde bli så stor att den innebar ett hinder senare i forskarutbildningen. Fler doktorer skulle behöva produceras för att täcka lärarbehovet inom grundutbildningen. Lärarbristen leder till att arbetsbelastningen på nuvarande lärare är stor, konstaterade bedömargruppen, samtidigt som alltför litet utrymme ges för forskning och annan kompetensutveckling.

Bedömarna menade att lärarunderlaget på många håll var alltför svagt för att forskarutbildning skulle inrättas, och man rekommenderade starkt samverkan mellan universitetens forskningsmiljöer och högskolornas grundutbildningar, samt mellan MKV och andra ämnen för att skapa fungerande forskningsmiljöer. Även profilering av forskarutbildningen förespråkades.

Beroendet av externa medel inom forskning och forskarutbildning uppfattade gruppen som ibland alltför stort, vilket bland annat ledde till att antalet doktorand- och post doc-tjänster blev alltför litet. Behovet av stabila ekonomiska och personella resurser framhölls.

Inom grundutbildningen såg bedömargruppen hur volymökning och ”ofinansierade kostnadsökningar” ledde till färre undervisningstimmar (inklusive färre seminarier och mindre handledning), större undervisningsgrupper och arbetstygda lärare. Man varnade för kvalitetsförsämringar och efterlyste målbaserade system för uppföljning och utvärdering. Syfte och målsättning med D-kurser och magisterexamen behövde prövas som en av flera åtgärder för att hantera den svaga genomströmningen.

Det internationella utbytet beskrevs som alltför svagt utvecklat inom både grund- och forskarutbildning.

Könsfördelningen inom ämnet beskrevs som sned, med kvinnlig dominans bland studenterna och manlig bland lärarna.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket lyfte fram de samverkanskonstellationer som finns mellan ämnen och lärosäten, och rekommenderade att fler skulle upprättas. En nationell forskarskola föreslogs. Samverkan fördes fram som ett sätt att hantera lärarbristen.

Beträffande lärarresursen betonade Högskoleverket också behovet av pedagogisk kompetensutveckling samt att doktorandernas undervisningsskyldighet inte skulle tillåtas hindra dem i deras forskarstudier – något som i så fall även skulle kunna påverka återväxten av kvalificerade lärare.

Det svaga internationella utbytet kritiserades och institutionerna uppmanades till ökade ansträngningar.

Bristen på kvalitetsprogram beskrevs som mycket anmärkningsvärd. Tydlig studieinformation, uppföljningsbara mål och fokus på kvalitetsutveckling efterlystes.

Högskoleverket konstaterade sammanfattningsvis att många av MKV:s problem var av lednings- och samordningskaraktär och uppmanade ledningarna för utbildningarna att på allvar ta itu med ämnets hotbilder.

Rekommendationer till enskilda institutioner

I de specifika rekommendationerna uppmanades 12 av 16 institutioner att åtgärda eller ”beakta” lärarsituationen. Rekommendationerna avsåg lika ofta lärarnas pedagogiska kunnande som deras ämnesmässiga eller vetenskapliga kompetens. Även arbetsbelastningen problematiserades. Bara få rekommendationer formulerades som hade med undervisningen inom grundutbildningen att göra.

Skev balans i ämnesinnehållet fann bedömargruppen vid ca 10 institutioner, och för att åtgärda denna förordades i första hand stärkt samverkan med andra ämnen, dvs. intern samverkan. Rekommendationer om nationell samverkan

gavs till ungefär en tredjedel av institutionerna, medan nästan alla uppmanades att stärka det internationella lärar- eller studentutbytet.

Vid sidan om uppmaningarna till internationalisering gavs få rekommendationer som direkt avsåg forskarutbildningen till enskilda institutioner. Bedömargruppen ansåg att de generella förutsättningarna för forskning och forskarutbildning borde stärkas vid ungefär en tredjedel av miljöerna, och på ungefär lika många håll behövde ämnets ekonomiska förutsättningar, bland annat för att bedriva forskarutbildning, förbättras.

Brister i kvalitetsarbetet uppmärksammades i och med att många rekommendationer gick ut på att institutionerna borde upprätta planer eller strategier för att stärka olika delar av verksamheten. Ungefär en tredjedel fick påpekan- den om brister i kursvärderingssystemen.

Institutionernas reaktioner

Utbredd satsning på lärarna

I samliga uppföljningssvar redovisas satsningar på att stärka lärarresursen. Av svaren att döma har också lärargruppen utökats och kompetensnivån höjts genom rekrytering eller akademisk meritering vid en stor majoritet av institutio- nerna. På så sätt har ämneskunnandet breddats och ämnets sårbarhet minskat, menar flera, och möjligen har arbetsbelastningen lättat något.

Ungefär hälften av institutionerna beskriver insatser för att stärka lärar- nas pedagogiska skicklighet. För det mesta handlar det om möjligheter för doktorander att tillgodoräkna sig högskolepedagogisk utbildning som en del i forskarutbildningen. Även pedagogiska kurser för framför allt nyanställda lärare och vetenskaplig handledarutbildning för disputerade har ägt rum på några håll.

Enstaka exempel ges på att lärarnas forskningsutrymme säkrats eller ökat.

Ämnesinnehåll och D-nivån har ställts i centrum inom grundutbildningen

Grundutbildningens innehåll uppges ha setts över och förändrats vid nästan alla institutioner – för det mesta i enlighet med bedömargruppens önske- mål. De vanligaste åtgärderna har inneburit att ”MKV-kärnan”/kommuni- kationsinslagen eller de samhällsvetenskapliga delarna i utbildningen stärkts. Tydligare profil- eller ämnesbeskrivningar har utformats vid en tredjedel av institutionerna och utökade vetenskapsteoretiska inslag eller metodinslag re- dovisas av tre.

Vid två tredjedelar av institutionerna har utbildningens innehåll påverkats i och med att den interna samverkan mellan MKV och andra ämnen har utvecklats. Ämnets medverkan i olika utbildningsprogram uppges ha ökat. MKV-institutionerna har t.ex. förstärkt sitt samarbete med t.ex. etnologer, statsvetare, litteraturvetare, kulturvetare och journalistikämnet. Även den ny-

rekrytering av lärare som skett, och som inte sällan inneburit att ämneskunskandet i kollegiet breddats, har gett förutsättningar för ändrat innehåll.

Särskilda insatser på D-nivån eller magisterprogrammen redovisas av cirka en tredjedel av institutionerna. Nya magisterprogram har inrättats vid ett par, kursutbud och kursinnehåll har reviderats och på flera håll uppges genomströmningen ha ökat – även om situationen fortfarande inte är tillfredsställande. Åtminstone ett par institutioner har fortfarande svårt att få handledarna att räkna till för de många uppsatser som produceras.

Fler satsningar på internationell än nationell samverkan inom grundutbildningen

En stor majoritet av MKV-institutionerna beskriver satsningar på internationellt samarbete och utbyte, framför allt på ökad volym men även på att formalisera den utbytesverksamhet som finns. De flesta redovisar ökat studentutbyte, en institution har tillsatt en internationaliseringsansvarig, andra har infört ”fritermi” eller utlandsstipendier inom grundutbildningen, eller erbjuder forskarutbildningskurser tillsammans med utländska universitet. Inom grundutbildningen uppges åtminstone ett par nya mastersprogram ha inrättats tillsammans med universitet i Norden och andra länder. Även lärarutbytet verkar ha utvecklats, samtidigt som nästan en tredjedel av institutionerna uppger sig ha haft svårt att formalisera just lärarnas internationella vistelser och arbete. Detta beror enligt flera på resursbrist. Där ämnet är litet finns varken pengar eller tillräckligt med lärare för annat än sporadiskt utbyte.

Jämfört med satsningarna på utlandet, anges få åtgärder för att stärka samarbetet mellan svenska MKV-institutioner. Enstaka exempel på samverkan inom grundutbildningen ges, bland annat kring handledning och examination av uppsatser, kring magisterkurser och stärkt kontakt med olika branschorganisationer.

Förutsättningarna för forskarutbildning har förändrats i flera avseenden

Bedömargruppen beskrev en satsning på ämnets forskningsmiljöer som nödvändig för att fler forskarutbildningar skulle inrättas, men även för att utveckla redan existerande utbildningar. Inom detta område ser utvecklingen åtminstone delvis ut ha gått framåt.

Andelen forskarutbildade lärare verkar t.ex. ha ökat på de flesta håll, även om lärarnas forskningsutrymme fortfarande framstår som begränsat och ofta ojämnt fördelat. Nya forskningsprojekt och forskningssamarbeten redovisas i första hand av de större (universitets)miljöerna. Även de mindre universitetsmiljöernas och högskolornas forskningsresurser verkar ha ökat, åtminstone något. För högskolornas del har ökningen i första hand kommit till stånd genom lärosätets interna omprioriteringar eller genom samarbete med mer etablerade forskningsmiljöer.

Något utbrett nationellt samarbete mellan universitet och högskolor ser inte ut att ha kommit igång. Den nationella forskarskola som Högskoleverket förespråkade har t.ex. inte inrättats och kommer enligt ett par institutioner troligen inte heller att bli av. Däremot redovisas en rad nya och mer avgränsade samarbeten mellan enstaka universitet och högskolor. Bland annat har förhandlingar om samarbetsavtal förts mellan Södertörns högskola och Örebro universitet samt mellan universiteten i Växjö och Lund, och planer på samarbete mellan Malmö högskola och Karlstads universitet finns. I Karlstad har även en ny forskarutbildning i ämnet inrättats. Inom Mittuniversitetet har MKV som första samhällsvetenskapliga ämne godkänts för inrättande av forskarutbildning.

Utökat internationellt utbyte och övrig samverkan inom forskarutbildningsområdet redovisas från fyra av de sex universitet som hade forskarutbildning när utvärderingen genomfördes, samt från Högskolan i Jönköping.

De mest genomgripande förändringarna av forskarutbildningen verkar ha ägt rum vid Göteborgs universitet. Ett par av de andra institutionerna har avstått från förändringar eftersom man velat vänta in beslut i den pågående Bolognaprocessen.

Strategier för studerandeflytande och kursvärdering har utvecklats

Den strategiska planeringen av grund- och forskarutbildning verkar inte ha förbättrats generellt under åren efter utvärderingen. Vid Karlstads universitet görs emellertid numera årliga s.k. kvalitetsbokslut och ett långsiktigt arbete med visioner för ämnets utveckling pågår, vid Göteborgs universitet har rutiner för kvalitetssäkring utvecklats och i Högskolan i Jönköping har kvalitetssäkring uppmärksammats i MKV-programmets handlingsplan. Det internationella utbytet uppges ha formaliserats på flera håll.

Särskilda insatser för att stärka rutinerna för kursvärdering och övrigt studentinflytande redovisas av ungefär hälften av institutionerna. Enstaka alumniuppföljningar har genomförts.

Nationalekonomi

Internt utvecklingsarbete har stimulerats

De slutsatser som bedömargruppen drog om tillståndet för nationalekonomiämnet i Sverige och vid enskilda lärosäten verkar ha överensstämt väl med den analys som ämnets företrädare gör. I uppföljningssvaren ifrågasätts utvärderingsresultat och rekommendationer bara sällan, och då i princip bara av universitet och andra större ämnesmiljöer med forskarutbildning. Ett universitet framhåller att utvärderingen var alltför resurskrävande.

De flesta verkar ha tagit fasta på rekommendationerna, under förutsättning att man haft råd och direkt kunnat påverka de förhållanden som bedömarna ifrågasatt. Ett tiotal institutioner betonar att utvärderingen, framför allt självvärderingsarbetet, har inneburit en genomlysning av den egna verksamheten som bidragit till att internt utvecklingsarbete kommit igång. ”Genom först självvärderingen och senare Högskoleverkets utvärderingsrapport fick vi ett välkommet avstamp för ett förändringsarbete.” Ett par institutioner har använt utvärderingen internt inom lärosätet, i diskussioner om prioriteringar och inriktning på arbetet.

Möjligheten till nationella jämförelser lyfts fram som en fördel av cirka en fjärdedel av institutionerna.

Utvärderingen av nationalekonomiämnet omfattade 19 grundutbildningar och 13 forskarutbildningar.⁷

Bedömningar och rekommendationer till ämnet

Bedömargruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Bedömargruppen rekommenderade koncentration, samverkan och profilering för att höja kvaliteten i utbildning och forskning och samtidigt stärka institutionernas internationella konkurrenskraft. Detta var teman som man återkom till i flera sammanhang.

Konsekvenserna av att ämnet återfinns vid så många som 18 lärosäten (19 institutioner) analyserades, bl.a. svårigheterna på vissa håll att åstadkomma den kritiska massa av lärare och doktorander som ansågs nödvändig för en högkvalitativ forsknings- och forskarutbildningsmiljö. Grundutbildningen karaktäriserades som ett ”stödämne i en yrkesutbildning av företagsekonomer”, med många små miljöer, stora studentkullar på framför allt A- nivån och en

---

7. Inom Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) erbjöds två forskarutbildningar med ekonomisk inriktning: den ena vid institutionen för skogsekonomi och den andra vid institutionen för ekonomi. Båda forskarutbildningarna var gemensamma för företagsekonomi- och nationalekonomiämnena.

allmänbildande och kortsiktig struktur. Pedagogiken kritiserades. Antalet lärarledda undervisningstimmar var enligt bedömargruppen alltför få och examinationsformerna behövde utvecklas.

Inom forskarutbildningen diskuterades doktorandernas villkor, bland annat institutionstjänstgöringen och handledningssituationen.

Bedömargruppen markerade betydelsen av att uppnå nationell och internationell standard och rekommenderade att struktur, inriktning och innehåll i grund- och forskarutbildning skulle utformas i enlighet med internationell praxis.

Att lärarna är högt meriterade och erbjuds forskningsutrymme beskrevs som avgörande för utbildningens kvalitet.

Inslagen av utlandsstudier och -kontakter föreslogs öka inom forskarutbildningen. Inom grundutbildningen uppgavs en expansion av studentutbytet ha lett till kvalitetsproblem och en översyn av existerande utbytesavtal rekommenderades.

Samtliga nationalekonomiinstitutioner uppmanades att stärka kvalitetsarbetet och studentinflytandet. Bedömargruppen konstaterade att inte ens de lagstadgade kraven alltid uppfylldes. Alumniundersökningar borde genomföras. Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare och doktorander beskrevs som problematisk.

Ämnets organisatoriska villkor vid framför allt s.k. storinstitutioner problematiserades.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket tog fasta på bedömargruppens rekommendationer rörande profilering, koncentration och samarbete. Även betydelsen av internationellt utbyte och internationell rekrytering framhölls.

Magisterexamensrätten ifrågasattes vid en institution där den ämnesmässiga nivån ansågs alltför låg inom ett delområde av nationalekonomiämnet. Vikten av en grundutbildning som håller internationell standard framhölls och lärarnas kompetens och möjligheter till kompetensutveckling/forskning beskrevs som viktiga i det här sammanhanget.

Högskoleverket problematiserade ämnets organisatoriska villkor vid två högskolor och kritiserade avsteg från högskoleförordningen vid ytterligare tre.

Det svaga kvalitetsarbetet uppmärksammades och verket instämde i bedömargruppens kritik av studentinflytande, kursvärderingar och den sneda könsfördelningen inom ämnet.

Rekommendationer till enskilda institutioner

Behovet av ökad nationell samverkan inom framför allt forskning och forskarutbildning markerades även i de rekommendationer som gavs till enskilda institutioner. Samtliga miljöer rekommenderades samverkan, antingen med specifika institutioner eller inom ramen för olika forskarskolor. Samverkan

presenterades som ett sätt att stärka kursutbud, lärar/handledarresurs och forskningsmiljöer.

Hälften eller fler än hälften av rekommendationerna till universiteten avsåg forskarutbildningen och förhållanden med anknytning till denna. Förutom behovet av samverkan uppmärksammades här även doktorandernas villkor, handledningssituationen, institutionstjänstgöringen och utbildningens struktur. Antalet rekommendationer som rörde universitetens grundutbildningar var relativt få och handlade om ämnesinnehåll och behovet av specialisering, progression och kravnivåer samt behovet av pedagogisk utveckling på framför allt A- och B-nivåerna.

Även högskolorna uppmanades att stärka sin samverkan. Övriga rekommendationer hade i första hand med ämnets organisatoriska förutsättningar inom lärosätet att göra, eller med lärarresursen. Även till högskolorna gavs relativt få rekommendationer som avsåg grundutbildningens innehåll och genomförande.

Institutionernas reaktioner

Ökad nationell samverkan på forskarutbildningsnivå

Det förefaller som om samarbetet mellan olika nationalekonomimiljöer stärkts generellt i landet efter Högskoleverkets utvärdering. En stor majoritet av institutionerna uppger sig antingen ha vidareutvecklat redan existerande samarbete eller etablerat nya kontakter. De små institutionerna har följt bedömargruppens rekommendation att ”knyta sig till en större institution”. Ett nytt så kallat nätverk för forskarutbildning i nationalekonomi i södra Sverige⁸, har inrättats. Här samverkar Göteborgs universitet med flera mindre universitets- och högskolemiljöer och även utländska forskare och lärare engageras. En annan ny samarbetskonstellation är forskarskolan Förutsättningar för ekonomisk tillväxt, FET, som inkluderar tre universitet, två högskolor och två forskningsinstitut.

Några av de mindre miljöerna har numera fler kontakter med aktörer utanför högskolesektorn, exempelvis länsstyrelse och kommun.

Den samverkan som äger rum avser i första hand forskarutbildningen, men även grundutbildningen på C- och D-nivåerna. Den syftar primärt till att bredda kursutbudet och stärka handledningsresursen.

Förändringar i grundutbildningens innehåll och genomförande

Att döma av uppföljningssvaren har alla miljöer, utom en, numera infört de obligatoriska inslag av mikroekonomi, makroekonomi och ekonometri i grundutbildningen som bedömargruppen och Högskoleverket, med hänvisning till internationell praxis och konkurrens, förordade.

---

8. South Swedish Graduate Program in Economics, SSGPE.

Sammantaget redovisas relativt många förändringar inom grundutbildningen. De mindre miljöerna – högskolorna och de mindre universitetsinstitutionerna – rapporterar fler förändringar i utbildningens innehåll än de större: kurser har reviderats eller tillkommit och progressionen har tydliggjorts. Utbildningens profil har markerats vid åtminstone sex av landets institutioner och minst fyra nya magisterutbildningar har startat. Två institutioner har infört differentierade A-kurser och vid ytterligare ett par har matematikundervisningen förstärkts.

Flera av universiteterna har genomfört förändringar i kursutbud och studieordning som en del av Bolognaanpassningen av grundutbildningen.

I framför allt de generella rekommendationerna talade bedömaregruppen om svaga pedagogiska lösningar och efterlyste alternativa undervisningsformer. I svaret från Örebro universitet beskrivs en tydlig satsning på pedagogisk utveckling inom ämnet och vid Linköpings universitet erbjöds lärarna under 2005 en intern utbildning som handlade om pedagogiska former för studenters självinläring. En fjärdedel av institutionerna har infört någon form av löpande examination. Utöver detta ges bara enstaka exempel på att undervisningen förnyats.

Bedömaregruppen ansåg att andelen lärarledd undervisning behövde stärkas generellt, men enligt uppföljningssvaren har detta skett vid endast en institution. Övriga, som kommenterat denna rekommendation, anser sig inte ha haft tillräckliga resurser. ”I och med att lärarnas kompetensutveckling inte är finansierad tillåter inte ekonomin att fler timmar läggs ut på kurserna. Det har snarare blivit så att ett mindre antal timmar tilldelas för en kurs än tidigare”, menar t.ex. ett av universiteterna.

Stärkt lärarresurs

Bedömarna ansåg att lärarkompetensen behövde höjas på flera av de mindre institutionerna. Det saknades kvalificerade lärare inom framför allt ekonometri och makroekonomi. Miljöerna uppmanades att väga in behovet av en jämnare könsfördelning vid nyrekrytering.

Ungefär hälften av dessa institutioner redovisar också att de anställt nya disputerade lärare, i ett par fall kvinnliga sådana, eller att redan anställda lärare befordrats. På så sätt ges intrycket att lärarresursen stärkts åtminstone lokalt och att könsfördelningen bland lärarna blivit något jämnare på enstaka institutioner. Även andelen kvinnliga doktorander har ökat på några håll.

Ett annat sätt att utveckla lärarresursen är att erbjuda forskningsutrymme eller utrymme för annan kompetensutveckling. Vid enstaka institutioner har detta åstadkommit i och med att man beviljats nya externa forskningsmedel – vid två högskolor uppges forskningen ha utvecklats väsentligt. För det mesta kommenteras dock inte denna rekommendation. Några miljöer konstaterar att resurserna för forskning (fortfarande) är begränsade eller i alla fall ojämnt fördelade mellan lärarna.

Färre förändringar i forskarutbildningens innehåll och genomförande

Med ökad samverkan och nya samarbetskonstellationer har forskarutbildningens förutsättningar förändrats på flera håll och i flera avseenden. Doktoranderna har fått tillgång till ett större antal kurser och handledningsresursen har breddats. Det förefaller även som om lärarresursen stärkts internt inom en hel del miljöer där den tidigare varit delvis svag och även detta bör ha påverkat doktorandernas villkor.

Utöver utökad samverkan rapporteras relativt få åtgärder som direkt riktats mot forskarutbildningen och doktorandernas situation. Enstaka institutioner beskriver förändrade handledningsrutiner som bland annat inneburit att bihandledare införts, förändrad uppläggning av forskarutbildningen eller förändrade villkor för doktorandernas institutionstjänstgöring, t.ex. bättre anpassning mellan institutionstjänstgöring och avhandlingsarbete.

Begränsad påverkan på internationalisering och kvalitetsarbete

Utvärderingen och bedömargruppens rekommendationer verkar ha påverkat internationaliseringen av grund- och forskarutbildningen vid enskilda institutioner. Något generellt ökat utbyte, eller ökad internationell rekrytering, verkar dock inte ha kommit till stånd och de skillnader i ”internationaliseringsgrad” som fanns mellan olika miljöer när utvärderingen genomfördes förefaller knappast ha minskat.

Ett par institutioner har sett över de internationella utbytesavtalen för att på så sätt stärka kvaliteten i det internationella utbytet, och ett antal lärare och doktorander från utlandet har rekryterats. De exempel på ökat utbyte som ges i uppföljningssvaren avser i första hand forskarutbildningen, men vid t.ex. Internationella Handelshögskolan i Högskolan i Jönköping, och Umeå universitet finns magisterprogram som utvecklats i internationell riktning.

Bedömargruppen påpekade behovet av alumniundersökningar och arbetsmarknadsinformation och detta har ungefär hälften av institutionerna tagit till sig. I övrigt verkar det inte som att utvärderingen har stimulerat institutionernas kvalitetsarbete i någon större utsträckning. Nya kursutvärderingsrutiner rapporteras från ett par institutioner och vid en annan institution uppges studentrepresentationen ha stärkts.

Organisatoriska förändringar på enstaka håll

Vid två av högskolorna beskrivs hur ämnets organisatoriska förutsättningar förbättrats avsevärt genom interna omorganisationer som förespråkades i Högskoleverkets utvärdering. Vid två av universiteten uppges ämnets ledning ha stärkts. De flesta rekommendationer som avsåg nationalekonomiämnets organisatoriska inplacering inom institutioner och fakulteter ser dock inte ut att ha lett till tydliga förändringar. Ämnets på flera håll undanskymda ställning verkar bara sällan ha påverkats.

Svenska/nordiska språk

Nationell ämneskonferens har kommit till stånd

Ungefär hälften av de utvärderade ämnesmiljöerna uttrycker sig positivt om utvärderingen. Framför allt har den upplevts som ett instrument för att utveckla verksamheten och bredda perspektivet. Den har även använts i interna diskussioner om bland annat anslagsfördelning. En annan viktig effekt som nämns är att en nationell ämneskonferens ägt rum. Av de generella rekommendationerna är det framför allt de som rörde kvalitetsarbete och samverkan som verkar ha fått ett stort genomslag.

Några institutioner anser att en del av kritiken varit obefogad, irrelevant eller för vagt formulerad.

Utvärderingen omfattade grundutbildning i ämnet svenska/nordiska språk vid 14 lärosäten och forskarutbildning vid 5 av dessa.

Bedömningar och rekommendationer till ämnet

Bedömargruppens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Bedömargruppen konstaterade att det fanns stora olikheter mellan ämnesmiljöerna, där de stora universiteten ibland framstod som onödigt konservativa och flera av de mindre miljöerna hade för få disputerade lärare och alltför svag anknytning till egen forskning. Gruppen ansåg att det behövdes mer nytänkande inom ämnet och att nya verksamhetsområden behövde utvecklas. Svenska språket föreslogs som benämning för ämnet eftersom det nordiska inslaget oftast utgör en liten del.

Bedömargruppen underströk vidare att svenska som andraspråk borde få samma ställning som övriga inriktningar. Längre studiegångar och forskning i retorik borde äga rum inom ett särskilt retorikämne, dvs. inte inom svenska språket.

Mer resurser behövdes för forskning och forskarutbildning, eftersom det enbart kommer an på Sverige och Finland att prioritera detta ämne. Samtidigt behövde lärarna ges tid för kompetensutveckling.

Fler manliga studenter vore önskvärt, men även fler kvinnor på högre lärarbefattningar.

Bedömargruppen uppmanade forskare, lärare och studenter i svenska språket att aktivt delta i samhällsdebatten om svenskämnet i gymnasieskolan och verka för en ökad medvetenhet om vikten av fördjupade studier i ämnet, som även behövde marknadsföras mer effektivt.

Samverkan behövde utvecklas både nationellt, bl.a. i form av nationella ämneskonferenser, och internationellt. Student- och lärarutbyte borde främ-

jas. Kontakterna med gymnasieskolan och med det omgivande samhället behövde stärkas.

Vid lärosäten med forskarutbildning rekommenderade gruppen att doktoranderna skulle ges möjlighet att undervisa inom kurser med anknytning till deras specialområden och kunna fungera som bihandledare på C-uppsatser. Professorerna borde i högre grad undervisa inom grundutbildningen och kunniga lektorer fungera som lärare och bihandledare i forskarutbildningen.

Institutionernas kvalitetsarbete behövde dokumenteras bättre och kvalitets-säkringssystem skulle finnas på alla lärosäten. Gruppen menade att datastöd skulle kunna användas i högre grad i utbildningen och i kontakten med studenterna.

Avslutningsvis frågade sig bedömarna om inte gymnasieskolans C-kurs i svenska borde införas som behörighetskrav för studier i svenska på högskolenivå.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket delade bedömarens åsikter och ansåg att utbildningen i ämnet svenska/nordiska språk var av skiftande kvalitet vid de 14 utvärderade ämnesmiljöerna. Många av miljöerna var små och behövde fler disputerade lärare. Högskoleverket ifrågasatte kandidatexamensrätten i ämnet svenska vid en högskola pga. otillfredsställande lärarresurser. Allvarlig kritik riktades mot ytterligare en högskola av samma skäl.

Antalet undervisningstimmar i ämnet, oftast kring sex timmar per vecka, var lägre än de nio som föreslagits som minimum.

Högskoleverkets uppmärksammade särskilt två områden som behövde utvecklas: samverkan och kvalitetsarbete. Exempelvis borde högskolor utan egen forskarutbildning genom samverkan underlätta för sina studenter att antas till forskarutbildning vid andra lärosäten; och universitet med forskarutbildning borde ha antagningssystem som inte missgynnade sökande från andra lärosäten. Både inom grund- och forskarutbildningarna skulle kursutbudet gynnas av samverkan. Samverkan med det omgivande samhället behövde också stärkas.

Även Högskoleverket betonade att kvalitetssäkringssystem ska finnas vid varje lärosäte.

Rekommendationer till enskilda institutioner

Många miljöer fick uppmaningen att stärka ämnet genom fler disputerade lärare. Ungefär hälften av dem ombads att se över lärarnas möjlighet till kompetensutveckling.

Flertalet ämnesmiljöer fick en eller flera rekommendationer rörande grundutbildningen. De flesta rörde kursutbud och litteraturlistor. Relativt få av bedömarens rekommendationer riktades till forskarutbildningen direkt.

Enstaka rekommendationer gavs om att ge doktoranderna tillgång till biträdande handledare.

Ungefär hälften av miljöerna fick uppmaningen att samverka mer med andra lärosäten och lika många ansågs behöva profilera sin utbildning.

En stor del av ämnesmiljöerna fick uppmaningen att förbättra sitt kvalitetsarbete. I flera fall behövde man dokumentera sitt kvalitetsarbete och arbeta fram måldokument. Även studentinflytandet behövde bli bättre samt systemet för kursvärderingar och återuppföljning av dessa.

Institutionernas reaktioner

Fler disputerade lärare har anställts

Nästan alla institutioner som fick rekommendationen att anställa fler lektorer och/eller professorer har också gjort detta. Flera av institutionerna uppger samtidigt att de inte har de ekonomiska resurserna för att förbättra lärarnas situation när det gäller kompetensutveckling och möjlighet till forskning inom tjänsten.

Vid några institutioner har lärarnas arbetssituation förbättrats i och med att campus förlagts till endast en ort. Ombyggnationer har gjort att undervisningslokaler och arbetsrum numera ligger i nära anslutning till varandra.

Översyn av kursutbud och litteraturlistor inom grundutbildningen

De rekommendationer som rörde kursutbud och litteraturlistor verkar ha föranlett åtgärder. Flera ämnesmiljöer skriver att man satsat hårt på att revidera kursplaner, utveckla examinationsformer och se över betygskriterier, inte minst med tanke på Bolognaprocessens krav. En institution rapporterar t.ex. att man nu har en kursföreståndare för varje kurs som har det pedagogiska och ämnesmässiga ansvaret. Flera ämnesmiljöer uppger också att man separerat handledarrollen från rollen som examinator för C- och D-kurserna.

Några av rekommendationerna har inte lett till någon åtgärd. I samtliga av dessa fall tycker institutionerna att kritiken var obefogad eller byggde på missförstånd. Det ansåg t.ex. den institution som fick höra att pedagogiken skulle behöva utvärderas eller utvecklas. En annan miljö menar att rekommendationen att gruppexaminationen behövde ses över antagligen byggde på missförstånd. Även den ämnesmiljö som fick uppmaningen att systematisera handledningen ställer sig frågande. I ett fall tyckte man att kritiken var svår att förstå. Rekommendationen att stimulera studenternas intresse och engagemang för utbildningen uppgavs vara svår att förstå.

Bedömargruppens förslag att man borde överväga om inte gymnasiets C-kurs i svenska borde bli antagningskrav avfärdades som orimligt av två universitet. De menade att ett sådant krav skulle innebära att lämpliga studenter utestängdes från utbildningen.

Användningen av moderna medier i undervisningen har ökat vid flera institutioner. Vid Göteborgs universitet utnyttjas till exempel s.k. språkkorpusar i större utsträckning än tidigare i undervisningen, och ett IT-baserat språkverktyg som stöd i grammatikundervisningen, har utvecklats i samarbete med en institution vid annat lärosäte.

Förbättrade villkor för doktoranderna

Av de få rekommendationer som rörde forskarutbildningen har alla utom en följts. Även flera av de generella rekommendationerna verkar ha lett till åtgärder. Fler doktorander har t.ex. fått tillgång till biträdande handledare. Detta har delvis möjliggjorts genom att fler lektorer nu verkar inom forskarutbildningen både som lärare och som bihandledare, vilket var en av bedömargruppens generella rekommendationer.

Ett par av de större universiteterna uppger att de numera tillsätter doktorandtjänster i konkurrens, och att doktorander oftare erbjuds möjlighet att undervisa inom sitt kunskapsområde.

Lättare med samverkan än med profilering

Den nationella samverkan har ökat, framför allt inom forskarutbildningen, bland annat i och med att en nationell ämneskonferens har kommit till stånd. Vid den nationella ämneskonferensen som ordnades på initiativ av institutionen vid Stockholms universitet, var det också forskarutbildningen som var i fokus. En rikstäckande förteckning över lärarledda forskarutbildningskurser upprättades. Fler doktorander deltar nu i nationella forskarskolor och flera institutioner uppger att deras doktorander deltagit i nationella forskarutbildningskurser. Ett samarbete har utvecklats mellan universiteterna i Göteborg och Lund om kurser inom forskarutbildningen.

En majoritet av institutionerna uppger att även samverkan mellan ämnets grundutbildningar har ökat, både nationellt och internationellt. Dalarna och Halmstad har till exempel samarbete med högskolor via Nordplus. Institutionen vid Södertörns högskola har anordnat en ASLA-konferens⁹.

De rekommendationer som rörde profilering har inte fått samma genomslag som de om samverkan. Endast ett par institutioner uppger sig ha arbetat med att förstärka utbildningens profil. En av dessa menar dock att man har ungefär lika många profilmråden som lektorer varför det är tveksamt om man kan tala om profilering. Ett par av de större universiteterna understryker att man är måna om att slå vakt om sin ämnesbredd och att man inte ser det som önskvärt att ha en rollfördelning mellan lärosätena, speciellt med tanke på lärarutbildningen. Det uppges dock att lärarbefattningar profileras vid utlysning.

Kontakterna med gymnasieskolan har också ökat sedan utvärderingen, t.ex. vid Göteborgs universitet. Ett projekt som drivs i samverkan syftar till att förbättra möjligheterna för nyanlända ungdomar med utländsk gymnasiebehö-

---

9. Association suédoise de linguistique appliquée.

righet att snabbt uppnå högskolebehörighet. Vid Örebro universitet bedrivs projektet Textaktiviteter och kunskapsutveckling i skolan, i samarbete med studenter och lärare på de skolor där studenterna inom lärarutbildningen genomför sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU). Institutionen vid Lunds universitet uppger att deltagande i samhällsdebatten har ökat genom ett projekt där några av forskarna deltagit i seminarier och radioprogram om den nordiska språkgemenskapen.

Kvalitetsarbetet har förbättrats

Nästan alla institutionsspecifika rekommendationer rörande kvalitetsarbete har följts. Ungefär hälften av miljöerna har vidtagit åtgärder beträffande kvalitetsarbete även på punkter där de inte fått kritik. Vid Göteborgs universitet görs nu enkätundersökningar bland tidigare studenter. En miljö – som har följt rekommendationen att dokumentera sitt system för kvalitetssäkring – skriver dock att det finns en risk med att man dokumenterar allting endast för dokumentationens skull.

Andelen manliga studenter hoppas inte ha ökat.

Teologiska och religionsvetenskapliga ämnen

Reflektion och öppnare attityd

De flesta institutionerna anser att de har haft användning av Högskoleverkets nationella utvärdering i sitt interna utvecklingsarbete. Framför allt den självreflektion som utvärderingen innebar och som ledde till ökad dialog beskrivs som viktig, men även möjligheten till nationella jämförelser har uppskattats. ”Vårt självförtroende växte i processen.”

Om ekonomiska möjligheter funnits har bedömarens rekommendationer i allmänhet följts. Institutionerna har bara haft invändningar mot ett fåtal av rekommendationerna. Ett par lärosäten kritiserar det sätt som utvärderingen genomfördes på.

Utvärderingen av teologiska och religionsvetenskapliga ämnen omfattade 15 grundutbildningar och 6 forskarutbildningar.

Bedömningar och rekommendationer till ämnena

Bedömarens sammanfattande analys och generella rekommendationer

Under de senaste 15 åren har förutsättningarna för utbildning i teologiska och religionsvetenskapliga ämnen förändrats radikalt, konstaterade bedömarens. Antalet lärosäten som erbjuder undervisning har ökat från 2 till cirka 20 på grund av ämnesområdets betydelse inom lärarutbildningen, och eftersom andelen fristående kurser ökat väsentligt. Vid utvärderingen bedömdes lärar- och forskarkompetensen vara så svag på många håll att det var svårt att upprätthålla teologins/religionsvetenskapens hela bredd; fem ämnesområden inom grundutbildningen och tolv discipliner på forskarutbildningsnivå.

Gruppen ansåg att kompetensen måste stärkas genom interna satsningar och genom samverkan med andra lärosäten. Utökad nationell samverkan presenterades som ett krav för att den kritiska massan skulle bli så stor, även vid mindre och medelstora miljöer, att kvaliteten i grund- och forskarutbildning kunde upprätthållas. Även ökad internationalisering rekommenderades.

Profileringsåtgärder sågs som en annan framkomlig väg, dvs. att små och medelstora utbildningsinstitutioner utvecklade spetskompetens inom en del av ämnesområdet. Även strategier för att underlätta för studenterna att byta studieort under grundutbildningen eller mellan grund- och forskarutbildning förordades.

Om inte en ”betydande uppräckning” ägde rum ansåg bedömarens att några högskoleledningar borde lägga ner sina utbildningar.

Bedömargruppen uppmärksammade forskarutbildningens varierande upp-
läggning och förutsättningar vid olika universitet men formulerade inga ge-
nerella rekommendationer.

Inom grundutbildningen såg gruppen en risk för fragmentarisering av äm-
net i och med den ökande andelen fristående kurser. Institutionerna uppma-
nades att i undervisning om det mångkulturella samhället även analysera se-
kulariseringen och den västerländska kulturen.

I övrigt problematiserade bedömargruppen den sneda könsfördelningen,
med en majoritet kvinnor i grundutbildningen och en majoritet män bland
doktorander och lärare, och framhöll att genusaspekter i större utsträckning
borde integreras i grund- och forskarutbildning.

Högskoleverkets reflektioner och beslut

Högskoleverket uppmärksammade de senaste årens ökade efterfrågan på teo-
logiska och religionsvetenskapliga utbildningar i samhället, på arbetsmark-
naden, i forskningen eller som komplement till andra kunskapsområden, och
konstaterade att institutionerna inte kunnat utnyttja alla dessa nya och gynn-
samma förutsättningar. De små miljöerna har inte haft den kritiska massa
som behövs för att kvaliteten i utbildningen ska kunna säkras, och de större
har haft svårt att anpassa sina utbildningar efter nya villkor.

Helhetsintrycket av utbildningsområdet beskrevs som positivt, men till två
högskolor riktades s.k. allvarliga anmärkningar rörande grundutbildningen.
Av den ena krävde Högskoleverket att utbildningens högskolemässighet skulle
preciseras i relation till dess konfessionella inriktning, och vid den andra be-
hövde ämnets mål, ambitioner och organisatoriska förutsättningar klargöras
och den svaga lärarresursen stärkas.

Rekommendationer till enskilda institutioner

I de specifika rekommendationerna betonade bedömargruppen vikten av äm-
nesbredd. Drygt hälften av institutionerna uppmanades att värna bredd och
ämnesmässig balans i grundutbildningens undervisning och kurser, till fem
av dem riktades särskild kritik för svag vetenskaplighet och forskningsanknyt-
ning. Ungefär hälften rekommenderades också att bredda ämneskompetensen
i lärargruppen, antingen genom att stärka endera den teologiska eller den re-
ligionsvetenskapliga sidan av undervisningen, eller genom förstärkning inom
enskilda delområden. Ytterligare lika många manades till nationell samverkan.
Drygt en fjärdedel ansågs behöva utveckla de internationella kontakterna.

I enstaka fall kommenterade bedömargruppen även den svaga genomström-
ningen på C- och D-nivåerna, behovet av att utveckla IT-användningen inom
grundutbildningen och det relativt stora antalet studieavbrott.

Tre av de sex universiteten med forskarutbildning uppmanades att ge denna
en fastare struktur.

Den manliga dominansen bland lärarna diskuterades vid två tredjedelar av institutionerna och vid en tredjedel upptäckte gruppen brister i studentinflytandet, inklusive kursvärderingssystemen.

Institutionernas reaktioner

Bredden i ämnesinnehållet en central fråga

Ämnets starka ställning inom lärarutbildningen och spridning till många olika program har bidragit till att fler kurser utvecklats och till att antalet studenter fortsatt att öka på flera håll. Ett par institutioner upprätthåller dock ett annars vikande studentunderlag med hjälp av nya distanskurser och vid ytterligare några minskar antalet studenter.

Av uppföljningssvaren att döma har innehållet i grundutbildningen varit en central fråga nästan överallt. En stor majoritet av institutionerna redogör för förändringar. Vid flera pågår arbete för att integrera studenterna från olika utbildningar och att integrera kurser och kursmoment. Stärkt integration av ämnets olika delar rapporteras från en fjärdedel av institutionerna. Lika många uppger sig ha satsat på profilering.

Ytterligare en fjärdedel har tagit fasta på bedömargruppens rekommendationer om ökad "självförståelse" i utbildningen, dvs. större utrymme för undervisning om och analys av den västerländska, sekulariserade kulturen i relation till den omgivande, mångkulturella.

Tre högskoleinstitutioner har efter utvärderingen gjort tydliga satsningar på att stärka högskolemässigheten i grundutbildningen. Skillnaderna mellan högskolekurserna och de kyrkliga profilkurserna har tydliggjorts vid en högskola, genom bland annat revision av studieplanerna, medan de båda andra har fokuserat forskningsanknytning, lärarnas forskningsutrymme och grundutbildningens anknytning till forskarutbildningen.

Tre institutioner har efter utvärderingen integrerat ett tydligare genusperspektiv i utbildningen.

Lärreresursen har stärkts

Vid drygt två tredjedelar av institutionerna har antalet lärare ökat sedan utvärderingen antingen genom nyrekrytering eller genom att fler tim- och gästlärare anlitats. De flesta nyanställda lärarna har varit disputerade. Vid åtminstone tre institutioner har man inte kunnat genomföra rekryteringar eftersom medel saknats.

Endast enstaka miljöer har förmått öka lärarnas forsknings- och övriga kompetensutvecklingsutrymme. Detta betyder dock inte, påpekar någon, att forskning och kompetensutveckling inte ägt rum där inte utrymmet ökat. Däremot har forskningen liksom tidigare fått utföras vid sidan av tjänst. Vid flera institutioner har nya forskningsprojekt kommit igång efter utvärderingen.

Samtliga institutioner som i utvärderingen fick specifika påpekanden om den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare kan i uppföljningen redovisa

att andelen kvinnliga lärare ökat, åtminstone lite. Dock verkar den manliga dominansen kvarstå nästan överallt.

Det interna och nationella samarbetet har utvecklats mer än det internationella

Nästan tre fjärdedelar av institutionerna uppger sig antingen ha funnit nya samarbetsparter eller stärkt existerande samarbeten med svenska universitet, högskolor eller andra utbildningsanordnare och aktörer utanför utbildningssektorn. Sammantaget verkar framför allt den regionala samverkan ha utvecklats. De flesta utbyter lärare eller delar på kursansvar med miljöer i den egna regionen. Vid åtminstone sex institutioner pågår numera arbete för att underlätta för studenterna att få poäng tillgodoräknade när de byter studieort. Ett nytt nätverk för samarbete i Bolognaplaneringen för master- och forskarutbildningen uppges ha etablerats.

Även samarbetet internt inom ämnet eller med andra institutioner och fakulteter inom det egna lärosätet har blivit bättre, uppger tre av universiteten och en högskola. ”Den nationella ämnesutvärderingen har för lärarna inneburit en ökad medvetenhet om vikten av kommunikation mellan de olika inriktningarna.” Tvärvetenskapliga mötesplatser och ämnesgemensamma kurser har inrättats. En intern omorganisation och en flytt har bidragit till att integrationen av ämnets olika delar underlättats vid två institutioner.

Nytt eller utökat internationellt samarbete förefaller ha kommit till stånd vid relativt få institutioner, och då med samarbetsparter i bland annat i Sydafrika, Ghana, Spanien, Norge och Brasilien. Ett par institutioner rapporterar om ”intensivare kontakter” som förberedelser inför internationella utbyten. Dessa nya kontakter har hittills t.ex. inneburit att antalet gästföreläsare ökat.

Överhuvudtaget, menar en institution, har de diskussioner som bedömargruppens kritik ledde till ”varit fruktbara för samtal på konferenser om teologisk utbildning på nordiskt plan och för de samlarbetsplaner som man nu söker utveckla mellan de kyrkliga pastorala utbildningarna och inte minst universiteten”.

Forskarutbildningen har getts fastare struktur

Bedömargruppens invändningar mot landets forskarutbildningar i ämnet handlade i första hand om splittring och svag struktur.

I uppföljningen beskriver två av de sex universitet som erbjuder forskarutbildning hur strukturen stärkts och förändrats. En av institutionerna har satsat på individuella studieplaner, handledarutbildning, införande av bihandledare samt gemensamma seminarier och forskningsansökningar, medan den andra har satsat mer på att utveckla det interdisciplinära samarbetet med andra ämnen och fakulteter.

Stärkt studentinflytande och förbättrad infrastruktur

Hälften av institutionerna har vidtagit åtgärder för att förbättra studentinflytandet, vissa genom att stärka studenternas representation i beredande och beslutande organ, och ungefär lika många genom att utveckla kursvärderingarna. Vid någon institution har särskilda studierektors- och studievägledartjänster tillsatts.

Infrastrukturen, tillgången till datorer, undervisningslokaler eller studieplatser, uppges ha blivit bättre vid tre institutioner.

